

Role počítače ve volném čase dětí středního školního věku

Jana Velecká

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana VELECKÁ**

Osobní číslo: **H08234**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Role počítače ve volném čase dětí středního školního věku**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek.

Příprava výzkumu a charakteristika výzkumu.

Provedení výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů a navržení námětů k řešení.

Zpracování bakalářské práce.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNOCHOVÁ, M. Využití počítače při vyučování. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-272-6.

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, M. Úvod do výzkumu v pedagogice. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-244-0765-5.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informačním světě. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eliška Zajitzová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně2.5.2011.....

.....Kahody.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá rolí počítače ve volném čase dětí, konkrétně dětí středního školního věku. Hlavním cílem práce je zjistit, kolik volného času tyto děti tráví u počítače, jak počítač ve skutečnosti využívají, jaké informace o možném internetovém nebezpečí mají a jak zasahují rodiče do jejich činnosti na počítači. V bakalářské práci je charakterizován střední školní věk, volný čas, pozitiva a negativa počítače, internet, formy internetového nebezpečí a prevence počítačového bezpečí. Páteří celé práce je výzkum provedený mezi žáky třetích, čtvrtých a pátých tříd všech základních škol v Uherském Brodě. Na základě výsledků daného výzkumu jsou v práci navrženy možnosti řešení dané problematiky aplikovatelné do praxe - běžného života dítěte.

Klíčová slova: dítě středního školního věku, volný čas, počítač, internet, kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, netolismus, závislost, prevence.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the role of PC at the leisure time of children; children of pupil age particularly. The main target of the thesis is to find out how much time these children spend computing, how they use computer in real, what information concerning potential internet danger they get and how their parents intervene in their PC activities. Medium school age, leisure time, pros and cons of PC, internet, forms of internet danger and PC danger prevention are described in the bachelor thesis. The base of the thesis is a survey done among pupils of fourth and fifth grades of all elementary schools in the town of Uherský Brod. On the basis of this survey, there are possibilities proposed in the thesis how to solve problems, applicable in practice of an ordinary child's life.

Keywords: a child of school age, leisure time, PC, internet, cyber bullying, cyber grooming, sexting, cyber stalking, netoholism, addiction, prevention

Motto:

„Dobře využitý čas činí čas ještě mnohem drahocennějším.“

Jean Jacquers Rousseau

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Elišce Zajitzové Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za poskytnuté odborné rady, věnovaný čas a příjemné jednání. Dále děkuji všem pedagogům a dětem ze základních škol v Uherském Brodě za ochotu a vstřícnost při získávání dat pro empirickou část mé práce. Také děkuji své rodině za pomoc a podporu při studiu.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK	13
1.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ.....	13
1.2 VÝVOJOVÉ PROMĚNY	13
1.2.1 Vývoj schopností a dovedností	14
1.2.2 Kognitivní vývoj	14
1.2.3 Emoční vývoj	15
1.2.4 Socializace.....	16
2 VOLNÝ ČAS	18
2.1 DEFINICE POJMU VOLNÝ ČAS	18
2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	19
2.3 VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU	20
2.4 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DÍTĚTE	21
2.4.1 Rodina	22
2.4.2 Vrstevnická skupina	23
2.4.3 Média.....	24
3 POČÍTAČ	26
3.1 POZITIVA A NEGATIVA POČÍTAČE.....	26
3.2 POČÍTAČOVÉ HRY	27
3.3 INTERNET	28
3.3.1 Děti a internet	29
3.3.2 Nebezpečí na internetu	30
3.4 PREVENCE POČÍTAČOVÉHO BEZPEČÍ	37
II EMPIRICKÁ ČÁST	40
4 VÝZKUM	41
4.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	41
4.2 CÍL VÝZKUMU	41
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	41
4.4 VÝZKUMNÉ METODY	42
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	43
4.6 PŘEDVÝZKUM.....	43
4.7 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	45
4.8 PŘÍNOS VÝZKUMU	45
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	47

5.1	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT Z VÝZKUMU	47
5.2	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	66
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM TABULEK.....	75
	SEZNAM GRAFŮ	76
	SEZNAM PŘÍLOH.....	77

ÚVOD

Počítač v dnešní společnosti hraje velmi důležitou roli v životě téměř každého z nás. Je nepostradatelným pomocníkem nejen při výkonu pracovní profese mnoha lidí, ale stal se i oblíbenou a vyhledávanou aktivitou pro volný čas. Nebezpečnému kouzlu počítače snadno podlehly i děti, a to bez rozdílu věku a pohlaví. Svou osobní zkušenost, jak i malé dítě dokáže ladně ovládat počítač, aniž by k této činnosti bylo jakkoliv vedeno, popíší, protože to byl jeden ze spouštěčů volby tématu na zpracování mé bakalářské práce.

Byla jsem na návštěvě u svých známých, kteří mají dvouletého syna. Během rozhovoru se z ničeho nic táta toho malého zvedl ze sedačky se slovy: „Teď vám něco ukážu.“ Šel k počítači, který vypnul. Pak se obrátil na syna a řekl mu: „Davídku, ukaž tetě a strýcovi, jak se zapíná počítač!“ Malý se přesunul k počítači, postupně pomačkal několik různých tlačítek a funkcí z klávesnice a přes další zabezpečovací funkce zapnul sám počítač a spustil internet. Nevěřila jsem vlastním očím! „Vy jste přišli o rozum, co ho to učíte!“ zvolala jsem na ně. Neučili ho nic, vše zopakoval pouze tak, co viděl u táty a mámy, jak denně dělají sami. Jednoduše to pozvolna odpozoroval a po nich sám zopakoval. S úsměvem dodali, že asi nebude dlouho trvat a sám si bude skypevat po internetu s babičkou. Když to malý slyšel, tak řekl: „Skype? Tady“ a spustil na počítači i Skype.

Vyděsila jsem se. Sama mám profesi, kde jsem na každém kroku vázána mlčenlivostí a to, že si každý musí chránit své bezpečí, je snad všem jasné. Klíče od bytu nedáte tomu, koho neznáte, a z těch, které znáte, je jen málo lidí, kterým byste ty klíče opravdu s důvěrou svěřili. A počítač dnes? To jsou přece druhé, i když virtuální, dveře do vašeho soukromí.

Po této osobní zkušenosti jsem se snažila z dostupných zdrojů zjistit, zdali existují konkrétní výzkumy k problematice prevence dítěte a nebezpečí internetu. Nedopátrala jsem se. Musím ovšem podotknout, že se jednalo o rok 2009. Dnes je situace naštěstí již jiná.

Jsem studentkou sociální pedagogiky. Jednou z problematik, kterou se mnou studovaný obor zabývá, je i pedagogika volného času, a protože jsem hlavně matkou jedenáctiletého syna, rozhodla jsem se v mé bakalářské práci zjistit, kolik volného času děti středního školního věku tráví na počítači, jaké je jejich vědění o nebezpečí, které na ně číhá z internetu, jak přistupují rodiče k tomu, co mohou děti dělat na počítači, a také, zda rodiče vůbec zpětně kontrolují pravidla, která dětem při práci s počítačem určili, protože na jednu stranu počítač může dětem posloužit jako užitečný nástroj při sebevzdělávání, ale na dru-

hou stranu se může stát v důsledku širokého spektra zábavných činností i pouhou hračkou a neúčelným „polykačem času“. Zakazovat dětem počítač by bylo ovšem kontraproduktivní, neboť základy práce s počítačem se v současnosti považují za další kritérium gramotnosti. Vzhledem k tomu, že osvěta v oblasti počítačové gramotnosti výrazně zaostává za rychlým šířením této techniky do domácností, je tedy nebezpečí nevhodného používání tohoto média a negativních dopadů na rozvoj osobnosti dětí dosti vysoké.

Předkládaná bakalářská práce se proto zabývá rolí počítače ve volném čase dětí, konkrétně dětí středního školního věku. Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří kapitol. Informačními zdroji pro zpracování teoretické práce byla odborná literatura a internet. Tato část práce je zaměřena na děti středního školního věku, volný čas a počítač. Úvod práce vymezuje období středního školního věku a vývojové proměny tohoto věku. Dále je pozornost věnována funkci a využití volného času s ohledem na činitele, jež volný čas zásadně ovlivňují. Poslední kapitola je zaměřena na pozitiva a negativa počítače a nebezpečí na internetu, jako je kyberšikana, sexting, kybergrooming i kyberstalking. V úplném závěru poslední kapitoly je definována závislost na počítači včetně možností, jak závislosti na počítači předejít a nezbytná prevence počítačového bezpečí.

Praktickou část tvoří dvě hlavní kapitoly. V první kapitole je charakterizován výzkum a v druhé kapitole jsou vyhodnoceny výsledky výzkumu. Protože bylo zjišťováno velké množství informací, stal se výzkumným nástrojem dotazník. Otázky v dotazníku byly koncipovány tak, aby na jednu stranu shrnuly dětem nejčastější formy počítačového a internetového nebezpečí, ale na druhou stranu podaly výstupy, které budou sloužit výchovným poradcům základních škol v Uherském Brodě jako podklad pro zpracování programu prevence počítačové bezpečnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK

Člověk v průběhu života prochází různými etapami, jež mají vliv na jeho vývoj. Jednou z těchto etap je období středního školního věku. Pro přiblížení specifik tohoto období jsou v této kapitole uvedeny všechny důležité vývojové proměny dítěte středního školního věku. Konkrétně v oblasti vývoje schopností a dovedností, v oblasti kognitivního vývoje, v oblasti emočního vývoje a v oblasti socializace.

1.1 Vymezení období

Podle Vágnerové (2005) je období středního školního věku od 9 do 12 let dítěte. Z hlediska vývojového neobsahuje žádný významný mezník, biologický ani sociální. Je to období vyrovnané. E. Erikson o něm mluví jako o fázi citové vyrovnanosti. S. Freud jej označil jako fázi latence. Dítě se plynule vyvíjí ve všech oblastech a začínají se vytvářet předpoklady pro budoucí proměnu, zatím jen na psychické úrovni. Střední školní věk můžeme chápat jako období přípravy na další dynamičtější období pubescence.

Ve věku jedenácti a dvanácti let se podle Piageta dítě nachází v období, které nazval fází konkrétních logických operací. Dítě už není v takové míře ovlivňováno aktuálně vnímanými podněty, ale ví, že tatáž skutečnost může mít více různých podob. Schopnost porozumět transformacím je projevem decentrace myšlení, které už není vázáno na jeden stav objektu, ani na jeden pohled subjektu. Dítě už je také schopno pochopit trvalost podstaty určitého objektu, i když se jejich vzhled změní. Umí akceptovat proměnlivost, jako základní vlastnost reality. Také už dokáže více chápat vzájemné vztahy, jejich odlišnosti i třídít objekty podle několika hledisek najednou. (Vágnerová, 1997)

1.2 Vývojové proměny

Jestliže si důkladně probereme domněnky, výzkumy a publikace týkající se vývoje dětí, zjistíme, že neexistuje žádný konečný a zcela jednotný náhled na tuto oblast. Nicméně základním pravidlem ve vývoji dítěte by mělo být: čím více dítě podněcujeme a podporujeme, tím lépe, a to ve všech oblastech vývoje.

Matějček za závažné vývojové změny ve středním školním věku pokládá zejména:

1. přisvojení specifického chování vůči malým dětem, kdy chlapci i dívky si osvojují způsoby, jak se na malé dítě naklánět, usmívat se na ně, mluvit na ně vysokým hlasem apod.,
2. utváření rodičovských postojů, které mohou později do značné míry ovlivňovat skutečné chování k vlastním dětem,
3. vytváření mužské a ženské identity – vědomí, že je chlapec-muž nebo dívka-žena, a kladné přijetí této skutečnosti. Proto se v této době začínají skupiny chlapců a dívek většinou oddalovat. (in Langmeier, 2006)

1.2.1 Vývoj schopností a dovedností

Ovládání těla a cit pro pohyb patří k základním schopnostem působícím na celkový zdravotní stav i sebedůvěru.

Langmeier (2006) uvádí, že vývoj **pohybových** i ostatních schopností je závislý na tělesném růstu. Významně a souvisle se během celého období zlepšuje hrubá i jemná motorika. Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší a nápadná je zejména zlepšená koordinace pohybů celého těla. S tím souvisí zájem o pohybové hry a sportovní výkony, které vyžadují obratnost a sílu. Závisí na tom však i zlepšený výkon při učení, psaní i kreslení.

Dítě ve středním školním věku už dokáže vnímat, kde má v této oblasti rezervy. Dokáže si svůj výkon srovnat s výkonem ostatních a záleží hlavně na něm, zda-li chce svůj výkon zlepšit či ne.

1.2.2 Kognitivní vývoj

Langmeier (2006) uvádí, že ve všech oblastech **vnímání**, zejména v oblasti zrakového a sluchového vnímání, pozorujeme výrazné pokroky. Dítě je pozornější, vytrvalejší, všechno důkladně zkoumá. Stále větší měrou se odpoutává od vázanosti jen na to, co právě dělá a co v daném okamžiku vnímá. Jeho svět se významně rozšiřuje v prostoru i čase.

Ve velké míře se v tomto období rozvíjí **paměť**. Děje se tak pod vlivem stimulace, kterou představuje škola a pod vlivem zrání. Důsledkem je zvýšení kapacity paměti, osvojení paměťových strategií a rozvoj metapaměti. Žáci v tomto období již užívají účinnější strategie zapamatování než mladší školáci, ubývá tendence se učit pouze mechanicky. Dovedou si už opakovat z paměti. Začínají se rozvíjet strategie vybavování, využívají asociace, které

jim vybavování zase usnadňuje. Dokáží rozlišit strategie zapamatování, jsou už kritičtější, uvědomují si, že si nepamatují všechno stejně dobře. Stále ale nedokáží odhadnout, jak dlouho jim zabere příprava do školy a dostatečně neodhadnou, jestli jsou naučené. (Vágnerová, 2005)

Dítě je schopno lépe **uvažovat** a usuzovat. Od **myšlení** konkrétního postupuje k abstraktnímu. Dobře to vidíme na jeho schopnosti řešit složitější matematické úlohy a zacházet nakonec i s obecnými čísly. Paměť logická nabývá převahy nad mechanickou a ve vývoji vnímání schopnost sluchové analýzy a syntézy dozrála natolik, že dítě dokáže zvládnout i takové záludnosti našeho pravopisu, jako je rozlišení tvrdých a měkkých slabik. Vzhledem k tomu, že v období středního školního věku jde o rozvoj dětských schopností poznávání okolního světa, je nutné, aby rodiče děti vedli, kontrolovali a stanovili jim hranice. Tím spíše, čím víc je dítě vychováváno k samostatnosti a autonomii. Bez samostatnosti a autonomie není možné vědomí vlastní identity a hodnoty. Jestliže dítě autonomně rozhoduje o svém jednání, nese to s sebou zodpovědnost právě za tento čin.

Nepřítomnost pravidel a rutiny může způsobit dezorientaci a chaos.

1.2.3 Emoční vývoj

Emoční a sociální vývoj dětí, rozvoj samostatnosti a tvořivosti je ve středním školním věku nejdůležitější. Rodiče, učitelé i spolužáci působí na sebepojetí neboli identitu dítěte.

Dětskou identitu ovlivňují dva aspekty hodnocení:

- emoční přijetí jako projev pozitivního citového vztahu, lásky nebo sympatie. Eventuálně opačně, zavržení a odmítnutí jako výraz negativního citového vztahu nebo nezájmu. Akceptace vyjadřuje skutečnost, že dítě je pro někoho žádoucí, a tudíž je jím i vysoce ceněno. Citové přijetí nemusí mít žádný konkrétní důvod. I kdyby jej mělo, dítě to nezajímá. Pro ně je významný vztah určitého člověka. Prožitek citové akceptace dodává dítěti sebedůvěru a podporuje jeho sebeúctu. Jestliže se cítí být důležité pro někoho jiného, je přijatelné i pro sebe.
- racionální hodnocení. Pozitivní hodnocení výkonu nebo chování potvrzuje dosažení přijatelné úrovně, podporuje sebedůvěru dítěte v jeho schopnosti a víru v možnost zvládnout i budoucí úkoly. (Vágnerová, 2005)

Školní dítě si samo začíná klást vzdálenější cíle či úkoly. Tyto však od něho vyžadují již poměrně dlouhodobé volní úsilí. K tomu je zapotřebí sebeovládání, jež je výsledkem:

- emoční reaktivity, která je do značné míry založena temperamentově (jde o míru dráždivosti, impulzivnosti, ale i sklon k inhibici reakcí vlivem úzkosti apod.). Tato složka je značně ovlivňována celkovým dozráváním organismu – s věkem se emoce stávají stabilnějšími a jejich ovládnutí nevyžaduje takové úsilí.
- volního ovládnutí emočních reakcí, kdy dítě je schopno podle potřeby automatickou emoční reakci nebo impuls k akci vůlí lépe potlačit a jednat záměrně a plánovitě. To mu umožňuje intenzitu vnitřního prožitku. (Langmeier, 2006)

Vývoj v těchto oblastech pak přispívá k odolnosti dítěte vůči zátěži i k větší adaptabilitě. Schopnost emoční seberegulace ovlivňuje jeho přijetí skupinou. Pokud dítě zvládne emoční seberegulaci, je oblíbené, pokud ne, je skupinou odmítáno, neboť je často impulzivní a dráždivé.

1.2.4 Socializace

Socializace – Proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Pokud jedinec pociťuje osvojené způsoby chování, postoje a představy jako svoje vlastní a samozřejmé, jsou tzv. internalizovány. (Jan-dourek, 2001, s. 220)

Socializací prochází každý lidský tvor, má-li se stát sociální a kulturní bytostí. Kontrolní a dohlížecí mechanismy jsou zde vbudovány přímo do podstaty každé kultury. Cílem socializace je zformovat bytost, která se bude i o samotě chovat tak, jako by byla pod stálým dohledem ostatních členů skupiny. Toho lze dosáhnout tehdy, přijme-li jedinec za své (internalizuje-li) nejen vedení, ale též hodnoty, normy a měřítko své kultury. (Keller, 2004, s. 38)

Samozřejmost jistoty, kterou poskytuje rodina, umožňuje dítěti, aby se koncentrovalo na různé vztahy s vrstevníky. Vrstevníci se postupně stávají stále důležitějšími, aby nakonec v budoucnosti rodinu nahradili. Potřeba kontaktu s vrstevníky je jedna z nejvýznamnějších potřeb školního věku. Zkušenost s různými kamarádskými vztahy slouží jako nezbytný předpoklad pro pozdější rozvoj hlubšího přátelství a intimních vztahů v adolescenci. Každé dítě středního školního věku potřebuje být vrstevnickou skupinou akceptováno. Pro rozvoj

přijatelného sebehodnocení je v této době důležitý nejenom úspěch ve škole, ale i úspěch mezi dětmi. Dětská skupina (např. školní třída) se stává postupně stále významnějším sociálním teritoriem, k němuž se dítě vnitřně přičleňuje. To je projevem celkového rozvoje osobnosti dítěte a jeho osamostatňování ze závislosti na rodině. (Vágnerová, 2005)

Dítě ve středním školním věku zná již svou schopnost navázat kontakt a dokáže i odhadnout, kolik kamarádů chce mít. U nového kontaktu dítě už dokáže posoudit, z kterého se může vyvinout úzké přátelství, z kterého spíše povrchní známost, a kdy s tím druhým nechce nic mít. Je schopno se zařadit do skupiny, najít si v ní určitou roli a vykonávat ji, např. ve sportovních oddílech. Právě mezi devátým a dvanáctým rokem mají děti potřebu utvářet jednotlivě orientované skupiny, zaměřené zejména na sportovní aktivity, kde by si mohly změřit síly. Takže jednoznačně sport, ale i technika a příroda, jsou nyní pro dítě velmi přitažlivé. Často sahá po knihách, encyklopediích a také informacích z internetu za účelem ověření skutečností konkrétními důkazy. Mnohé dítě dovede předmětům svého zájmu věnovat tolik pozornosti a píce, že se v daném oboru stane docela solidním odborníkem. Pravdou je, že tento „odborný“ zájem není vždy ve shodě se školními požadavky a osnovami, ale rozhodně to nijak neubírá na ceně cílevědomému úsilí a snaze, kterou dovede dítě v tomto věku již vyvinout.

2 VOLNÝ ČAS

Volný čas, jeho naplňování a využívání je téma ožehavé a zasahující do řady oblastí. Otázky volného času, jeho pojmové a obsahové vymezení, stejně jako kvalita jeho využívání patří mezi témata značně frekventovaná. Problematika volného času nabývá na významu hlavně u dětí. Domnívám se, že v současné době se projevuje nárůst osobního volného času u dětí. Dnešní děti jsou totiž osvobozeny od mnoha dříve obvyklých povinností souvisejících s chodem domácnosti. A také se mění systém hodnot, nejen dětí, ale i celé společnosti. Do popředí se dostává hodnota „mít“ jako vlastnit před hodnotou „být“ jako účastnit se. Kvalita a intenzita osobního zážitku je nahrazována jeho kvantitou. Má-li volný čas plnit své poslání, je zapotřebí vytvářet příznivé podmínky a podporovat žádoucí aktivní činnosti. Z tohoto důvodu uvádím vymezení, funkce a způsoby využití volného času a také zásadní činitele, jež ovlivňují dětem trávení volného času, neboť trávení volného času má u dětí velký vliv na jejich tělesný i psychický vývoj.

2.1 Definice pojmu volný čas

Pojem volný čas je i mezi laickou veřejností běžně rozšířen a každý jedinec si pod tímto pojmem dokáže něco představit. Vzhledem k tomu, že tento pojem je všeobecně známý, může docházet k jeho bagatelizaci, podcenění, ale i ke společenskému zjednodušení problematiky volného času.

Volný čas a systém jeho aktivit a institucí je dynamickou a málo ustálenou, mimořádně nadějnou a současně rizikovou oblastí současného člověka. (Hofbauer, 2004, s. 1)

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. (Pávková, 2002, s. 13)

Volný čas představuje oblast, kde dochází k významnému formování osobnosti člověka, která je neméně důležitá než působení prostřednictvím učení nebo práce. (Spousta, 1994, s.33)

Pro volný čas existuje řada různých definic. Za volný čas můžeme považovat čas, v němž na základě svých zájmů, nálad a pocitů volíme svou činnost. Pokud chceme volný čas vysvětlit ještě jednodušším způsobem, tak nám postačí, když oddělíme od sebe sféru povin-

ností a sféru volného času. Volný čas je tedy čas, kdy nevykonáváme žádné povinnosti. Je naprosto samozřejmé, že s vývojem člověka se i vyvíjí možnosti využití volného času.

Proměny volnočasových aktivit, které jsou vázány na postupné biologické, psychické a sociální zrání dětí a mládeže, probíhají kontinuálně. Některé aktivity jsou však spojeny se změnou sociální pozice, změnami společenských rolí a přesunem do další životní fáze. (Sak, Saková, 2004)

Specifikem volného času dětí, oproti volnému času dospělé populace, je potřeba a snaha volný čas dětí pedagogicky ovlivňovat. Opomenutím tohoto faktu může dojít k nežádoucímu trávení volného času. Podstatou je usměrnit volný čas dětí takovým způsobem, který jim umožní harmonický rozvoj ve všech oblastech lidského života.

2.2 Funkce volného času

Volný čas můžeme vymežit pomocí charakteristiky jeho funkcí. Tyto se však mohou lišit podle jednotlivých autorů, kteří je pojmenovali při definování volného času.

Roger Sue (francouzský sociolog) definoval čtyři funkce volného času:

- psychosociologickou (zahrnuje uvolnění, zábavu, rozvoj),
- sociální (zahrnuje socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině),
- terapeutickou (zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob),
- ekonomickou (zahrnuje pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení). (Hofbauer, 2004)

Funkce a možnosti volného času vymežil také německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který za základní považuje:

- rekreaci (zotavení a uvolnění),
- kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací),
- výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení),
- kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba),
- komunikaci (sociální kontakty a partnerství),

- participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti),
- integraci (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů),
- enkulturaci (kulturní rozvoje sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností). (Hofbauer, 2004)

Obecnější, a snad i jednodušší, vymezení funkcí volného času definovala Pávková. Jedná se o čtyři funkce výchovy mimo vyučování u dětí a mládeže:

- výchovně-vzdělávací (institute uspokojující zájmy a potřeby dětí),
- zdravotní (duševní a fyzické činnosti, zdravý životní styl),
- sociální (péče o děti, když jsou rodiče v zaměstnání),
- preventivní (prevence sociálně patologických jevů u dětí). (Pávková a kol., 2002)

Do funkcí volného času, které definovala Pávková, by se daly zařadit prakticky všechny funkce volného času, které vypracovali Roger Sue a Horst W. Opaschowski. V průběhu života se preference jednotlivých funkcí samozřejmě mění a aktivity ve volném čase se prolínají. Nejlepší je, když jsou různorodé, poskytují oddech i zábavu. Umožňují, aby byl život bohatší a radostnější.

2.3 Využití volného času

Činností, které můžeme ve volném čase provádět, je nespočet a je na každém jedinci, kterou si zvolí. Pro naši kategorizaci jsme zvolila rozčlenění činností podle Pávkové, Pavlíkové, Hájka (in Pávková 2002):

Odpočinkové činnosti – slouží především k odstranění únavy, jsou psychicky a fyzicky nenáročné. Nejvhodnější je spánek.

Rekreační činnosti – hlavním cílem je zejména odstranění únavy a odreagování. Rekreační činnosti se více zaměřují na aktivní odpočinek, který probíhá nejčastěji formou sportovního či manuálně pracovního vyžití.

Zájmové činnosti – hlavním cílem je uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Tvoří nejvýznamnější a nejrozsáhlejší část ve volném čase. Můžeme je dělit podle obsahu (např. přírodovědné, sportovní, turistické, estetické), podle časového

trvání (krátkodobé, dočasné, trvalé), podle pravidelnosti výkonu činnosti (pravidelné, příležitostné) a podle počtu spoluúčastníků (individuální, kolektivní).

Veřejně prospěšné činnosti – jsou založeny na dobrovolnosti. Hlavním cílem je uvědomění si své prospěšnosti. Lze je rozdělit podle toho, jaké skupině lidí přinášejí užitek, na činnosti konané ve prospěch menší skupiny osob (rodina, školní třída, družina) a na činnosti konané ve prospěch větších skupiny (celá škola, domov seniorů, obyvatelé města). Mezi tyto činnosti můžeme zařadit pomoc slabším, starším i nemocným lidem apod.

Příprava na vyučování – hlavním cílem je nalezení takového okruhu činností, který pomáhá v oblasti přípravy na školní vyučování. Jedná se o rozšiřování a prohlubování vědomostí a poznatků z vyučování pomocí institucí výchovy mimo vyučování.

Přestože existuje velmi široká nabídka činností, kterým by se mohly děti věnovat, v dnešní době přesto nejraději tráví svůj volný čas na počítači. Z tiskové zprávy společnosti Media-research a.s., ze dne 11.8.2009 (dostupné na internetové stránce <http://www.mediaresearch.cz/aktualita/tz-volnemu-casu-ceskych-deti-vladnou-televize-pocitac-a-zajmove-krouzky>), která prováděla výzkum, jehož součástí bylo mediální chování dětí, vyplývá, že z celkového počtu 424 dětí, tráví dvě pětiny dětí ve věku 4 až 14 let čas na počítači a internetu denně a osmdesát tři procent dětí ve věku 10 až 14 let několikrát týdně. (Mediaresearch, 2009)

Proč? Předpokládám, že zásadním faktem je, že počítač mají děti k dispozici kdykoliv, a navíc v jejich nejsoukromějším teritoriu, v pokojíčku. Je po ruce, vždy na svém místě, nemá hlad a nic nepotřebuje. Není jim nadřazen ani podřízen národnostně či sociálně, nevyžaduje soucítění a netrpí předsudky. Dalším faktem je jeho široká nabídka činností, kterým se mohou děti kdykoliv věnovat. Dále to, že s ním mohou kdykoliv komunikovat, ale také kdykoliv komunikaci přerušit. Počítač tedy mohou děti považovat za ideálního kamaráda či parťáka k práci i k hrám.

2.4 Činitelé ovlivňující trávení volného času dítěte

Děti jsou velice zvědavé a v současné době mají k dispozici nejen počítač, ale i spoustu jiných technických vymožeností, které vzbuzují zájem a touhu zvládnout jejich fungování. Máme-li tedy připravit naše děti na život, musíme je naučit s nimi zacházet.

Počítače se stávají stále více samozřejmostí ve škole i doma, a tak bychom se měli zamyslet, jak by děti ve společnosti počítače mohly trávit tvůrčím způsobem a užitečně svůj volný čas. (Černochová, 1998, s. 8)

Jedna z možností užitečného využití volného času je sebevzdělávání.

Počítače vytvářejí spolehlivé a přitažlivé prostředí pro učení, které dětem nevyhrožuje ani neubližuje, naopak je láká a přitahuje. (Černochová, 1998, s. 10)

Jenomže počítače neskýtají pouze toto praktické využití pro školu, pozdější studia a následnou kariéru. To, co děti na počítačích láká nejvíce, jsou hry a internet. Tuto zábavu bychom sice měli dětem dopřát, ale zároveň bychom měli mít neustálou kontrolu nad využitím počítače ve volném čase a časem, který děti u počítače stráví.

Z výše uvedeného tedy usuzuji, že nejzákladnějšími činiteli, kteří mohou ovlivnit trávení volného času dětí, jsou:

- rodina,
- vrstevnická skupina,
- média.

2.4.1 Rodina

Rodina – forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. (Jandourek, 2001, s. 206)

Děti se v rodině od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají a napodobují jejich životní styl. Výchova ke zdravému životnímu stylu úzce souvisí s ovlivňováním volného času.

Rodiče by měli pro své děti vytvářet takové podmínky, kterými budou pozitivně a nepřímo působit na dítě. Ve všech těchto významech má hlavní roli životní styl rodičů, zejména jejich postoj k práci, vzdělání, životu, zdraví apod. Děti jsou pochopitelně těmito názory, hodnotami a postoji ovlivněny a z velké části je přebírají po rodičích. V oblasti volného času je dítě ovlivněno aktivitami, které rodiče preferují, hrozí však riziko, že dítě bude již od útlého věku jednostranně přetěžováno aktivitou, která dominuje u rodičů. Rodiče by tedy měli poskytnout více možností jak trávit volný čas, to však závisí i na finančních možnostech rodiny. Rodina je tedy nenahraditelnou institucí, která se podílí na kompletní

výchově jedince, a z tohoto pohledu ji lze též svým způsobem hodnotit. (Spousta et al., 1996)

Odborníci na problematiku vývoje zjistili, že rodiče jsou příliš zaneprázdnění prací, péčí o dům, nutnými pochůzkami a spoustou dalších věcí, takže nemohou trávit dostatek času se svými dětmi. (Warner, 2004)

Ubývá času, kdy jsou rodinní příslušníci pohromadě. Vážné komunikace a vzájemné si sdělování zážitků, tzn. že není prostor na uspokojování sociálních potřeb dětí. Počítač, v tomto směru, rodiče zcela nahradí. Děti zde uspokojí potřebu si povídat, touhu po informacích, potřebu řešit problémy i potřebu aktivity formou hry.

Problém trávení času u počítače má ale i jinou dimenzi. Rozvodovost v naší zemi je vysoká, řádově kolem padesáti procent, a tak téměř polovina dětí vyrůstá v nekompletní rodině. Naše soudy, typicky, po rozvodu svěřují děti matkám. S tím sice nelze nesouhlasit, ale na druhé straně se ani nelze divit, když matka-samoživitelka, na které leží veškerá péče o rodinu, přece jen děti k počítači odkládá.

Dalším faktorem, který závažným způsobem ovlivňuje tento způsob trávení volného času, je socioekonomická situace rodiny. Vezmeme-li v úvahu děti a další rodinné příslušníky, je známo, že dnes na podporách a životních minimech žije hodně lidí. Nedostatek finančních prostředků tak zásadním způsobem ovlivňuje možnosti trávení volného času. Vždyť průměrná cena jednoho zájmového kroužku se pohybuje kolem 1.500,00 Kč za rok, a to si rodiče ze sociálních dávek či podpor opravdu nemohou dovolit.

2.4.2 Vrstevnická skupina

Vrstevnická skupina je skupina dětí nebo mladých lidí přibližně stejného věku a často i s přibližně stejným sociálním statutem. Má významnou úlohu při socializaci jedince, zejména při přechodu k dospělé roli, nabízí určitou ochranu a zázemí, může částečně kompenzovat sociální a citovou deprivaci svého člena. Může mít na své členy výrazně pozitivní vliv (jaký se realizuje prostřednictvím některých organizací a hnutí mládeže), ale i vliv výrazně negativní, vedoucí k porušování kulturních norem (delikventní party, gangy). (Průcha, Walterová, Mareš, 2001)

Z toho vyplývá, že vrstevnickou společnost mimo rodinu si děti vybírají samy. Podle Pávkové (2008) se takováto skupina výrazně podílí na trávení volného času svých členů. Přesto má takové členství velký význam v životě jedince.

Jakmile kamarádi se svými názory a představami zasáhnou do rodičovské výchovy, nic už není, jak bývalo. A právě to je důležité, vždyť vrstevníci zaujímají ve výchově a rozvoji ústřední místo. Nenahrazují rodiče, nicméně však plní dvojí podstatnou úlohu:

- *relativizují rodičovskou moc, aniž by jí ubírali na síle. Otec a matka zůstávají i nadále centrálními blízkými osobami. Mohli by se tudíž chovat daleko suverénněji s představami, které do jejich každodenní výchovy vnášejí kamarádi jejich dětí.*
- *sociální učení se realizuje ve skupinách vrstevníků. Děti se v nich učí zařazovat se a podřizovat. Musí se ucházet o přízeň ostatních dětí, musí si umět poradit s frustracemi, odmítnutím, smutkem a slzami, musí obstát. (Rogge, 2007, s. 234)*

Význam vrstevnické skupiny pro život jedince lze podle Řezáče (1998) charakterizovat takto:

- zprostředkovává působení makrosociálního prostředí,
- ovlivňuje individuální výkon,
- má formativní vliv, podílí se na dotváření sociálních rysů osobnosti,
- posiluje sociální identitu jedince, uspokojuje jeho důležité sociální potřeby, tj. být akceptován, uznán a seberealizovat se.

2.4.3 Média

Tradiční tištěná média (knihy, časopisy), ale i média zaměřená na akustické nebo obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize) prošla koncem 20. století prudkým vývojem. Média značně rozšířila svoji nabídku, zvýšila dosah, vliv i význam. Rozšířila se o média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet).

Prostřednictvím médií se vytvořila nová, svébytná a významná oblast zájmové činnosti, jejíž rozvoj lze předpokládat pro budoucnost. Zasahuje stále častěji každého, přitom však děti a mladí lidé na nabídku reagují odlišně (individualizace využívání médií). (Hofbauer, 2004, s. 129)

Média patří k jednomu z největších vyplňovatelů volného času dětí. Servírují jim zábavu bez jakéhokoliv dalšího snažení a přičinění. Možnosti médií se rozvíjejí rychlým tempem, největšího rozmachem prochází internet. Jen výjimky neumí pracovat s internetem. Místo stolních či kolektivních her hrají děti hry na internetu. Masová média na jedné straně šíří vzdělanost, na straně druhé způsobují růst tzv. kulturního analfabetismu. Volný čas je tak působením médií obohacován, ale i zplošťován.

O vlivu médií, zejména televize, na socializaci dnešních dětí a mládeže ve vyspělých zemích nemůže být pochyby. Děti a dospívající sledují televizi nejvíce ze všech médií. Čas, který věnují sledování televize, je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní činnosti, jímž se děti v naší kultuře věnují. Sledování televize dětmi má ve vyspělých zemích stále vzestupný trend, potvrzený i u nás. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Od 90. let 20. století se stal novým fenoménem volného času počítač. Tento fenomén zasahuje do života nás všech. Fenomén, který proniká našim životem více, než jsme si schopni připustit. Neuvěřitelně rychle se rozšířily počítače do českých domácností. Domácnost bez počítače se stává téměř výjimkou. Počítač s internetem je v současné době v domácnostech nejrozšířenější masově komunikační médium. Internet je médiem oproti televizi velmi mladým, rychlost jeho rozšíření mezi veřejností a jeho obliba je však zcela nebývalá. Když se zeptáte dětí, co nejraději dělají ve svém volném čase, odpoví vám, že hrají hry na počítači či brouzdají na internetu. A když se zeptáte rodičů, co nejraději dělají jejich děti, řeknou vám: „Ten náš kluk by pořád jenom seděl u počítače.“ Ať už se jedná o kluky nebo holky mladšího, středního či staršího školního věku, nebo dokonce předškoláky.

Současné děti a mládež významným způsobem charakterizují proměny jejich životního pole a jeho jednotlivých částí. Proměňuje se především sociální a mentální pole. Nejradikálněji sociální pole mládeže proměňují média, včetně nových informačních a komunikačních technologií. Tato změna znamená největší rozdíl oproti předcházejícím generacím mládeže. Průnik médií do životního stylu mládeže je tak výrazný, že lze hovořit o nové generaci mládeže jako o „mediální mládeži“. Mládež do značné míry žije prostřednictvím médií a v kontaktu s médii. (Sak, Saková, 2004)

3 POČÍTAČ

Chceme-li porovnávat ve vlastnictví elektrotechnických zařízeních současnou generaci dětí s předchozími generacemi, zjistíme, že to není možné. Dříve neexistovalo tolik médií či informačních technologií jako dnes. V dnešní době komputelizace, tj. v době vnášení informačních a komunikačních technologií do společnosti, v době, kdy informační společnost je odvozena od významu informací pro její fungování a rozvoj, v době, kdy je vše spojeno s osobním počítačem a s jeho reálným využitím, je nutné umět počítač účelně využívat. A právě proto jsou v této kapitole vysvětleny důležité pojmy, jako je počítač a internet. V souvislosti s využíváním internetu jsem považovala za nutné definovat základní formy internetového nebezpečí a seznámit s prevencí počítačového bezpečí.

3.1 Pozitiva a negativa počítače

Děti se dnes s počítači setkávají téměř na každém kroku. Učí se je obsluhovat a pracovat s nimi nejen na základních školách, ale i v zájmových kroužcích. Děti zajímá vše nové, jsou zvědavé a jejich všípivost a rychlost myšlení bývá obdivuhodná. Na straně druhé se jedná o nepřipravené a nevyzrálé osobnosti, a proto je velmi důležité umět kvalitně, smysluplně a přiměřeně využívat toto médium, kterým počítač bezesporu je. Činnosti, kterými se mohou děti na počítačích zabývat, je celá řada. Pro pozitivní rozvoj jejich osobnosti je však velmi důležité, vhodně a v přiměřeném rozsahu ovlivňovat jejich počítačové aktivity, naučit je nacházet potřebné informace a stimulovat u nich pozitivní podněty k další činnosti. Vzhledem k tomu, že v dnešní době stále neexistuje doporučená nebo optimální forma použití počítačů pro děti, a ani ideální poměr, kolik hodin denně nebo týdně u něj dítě může být, existují již určitá doporučení k využití počítače a upozornění i na jeho nebezpečí:

1. pozitivní doporučení:

- počítač je zdrojem nejen zábavy, ale i poučení (encyklopedie, informace na internetu...),
- počítač může pomáhat při učení a vzdělávání (výukové programy, procvičování, cizí jazyky...),
- počítač rozšiřuje obzory, umožňuje komunikaci s přáteli,

- počítač umožňuje rozvoj některých dovedností, zejména určité typy počítačových programů – programování, psaní, grafika, složitá měření, výpočty,
- počítač umožňuje vystavovat, srovnávat a prezentovat své výsledky práce, názory, vědomosti, dovednosti.

2. negativa počítače:

- přílišné sezení u počítače není zdravé a to z mnoha důvodů,
- informace z internetu, chatu aj. mohou být nepravdivé a nebezpečné,
- výzkumy počítačových firem zabývajících se bezpečnostní politikou uvádějí, že mnoho dětí a žáků uvádí na internetu osobní a důvěrné informace a data a také se běžně baví s neznámými a ne vždy důvěryhodnými osobami,
- využití počítače se omezuje jen na hry a konzumní oblast. (Nadanedite, 2011)

Výzkumy, podle studie amerického ministerstva školství z roku 2006 (dostupné na internetové stránce http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=2124), již ukázaly, že počítač může pomáhat při rozvoji poznávání, tj. kognitivním rozvoji. Bylo ale zjištěno, že je velmi důležité, aby při práci dítěte na počítači byl u něho dospělý, se kterým bude dítě o svých aktivitách na počítači mluvit a rozebírat je. Bez tohoto spojení dospělého a dítěte nemají počítače pro děti příliš velký význam v oblasti tvořivého myšlení a řešení problémů. (Učitel'ský spomocník, 2007)

Rovněž bylo potvrzeno, že nemá smysl počítač dětem zakazovat, neboť může být i dobrým pomocníkem. Nikdy by se neměl stát hlavní náplní volného času žádného dítěte, přestože je to i velmi lákavý prostředek zábavy (např. počítačové hry).

3.2 Počítačové hry

Mezi přirozené náplně volného času u dětí patří především hra, neboť přirozenou potřebou každého dítěte je potřeba komunikace s okolím, potřeba účasti ve hře, potřeba vyniknout nad ostatními, potřeba objevovat neznámé, neprobádané a potřeba napodobovat chování dospělých. Tyto potřeby dnes dětem umožňují naplňovat právě počítačové hry, které jsou stále věrohodnější a některé jsou čím dál tím víc shodnější s realitou. Na jednu stranu, hry u dětí *rozvíjejí logickou úvahu, učí je rychle rozhodovat, zlepšují jim prostorovou orientaci a postřeh, modelují situace, do kterých by se dítě nemohlo v reálném životě dostat* (Černo-

chová, 1998, s. 45), a na druhou stranu, mohou hry v konečném důsledku působit vážné problémy. Podle Černochové (1998) pak dítě:

- ztrácí potřebu vyjádřit své city,
- ztrácí schopnost komunikace se svými vrstevníky,
- ztrácí schopnost orientace v prostoru,
- ztrácí fyzickou obratnost,
- začne ztrácet tvořivé a svobodné myšlení.

Počítačové hry tedy mohou mít pro děti přínos, ale jen za předpokladu, pokud je práce s dětmi dobře řízena. V současné době je na trhu nepřehledné množství počítačových her, lze je i stáhnout z internetu.

3.3 Internet

K moderním technologiím, které nejvíce proměňují náš život, patří internet. V posledních letech je dynamika šíření internetu opravdu obrovská, zvláště u mladé generace i dětí. Jsou i takoví jedinci, kteří si neumí život bez internetu představit. Osvojení internetu, podobně jako dalších informačních a komunikačních technologií se stává limitem dalšího vývoje moderní společnosti. (Sak, Saková, 2004)

Když vznikala síť internet, měla své přesné určení, sloužila jako ochrana vojenské sítě Arpanet. Později se rozvinula v akademickou síť, kde převládala především elektronická pošta. (Černochová, 1998)

Internet jsou datovými linkami propojené počítače po celém světě. Každý počítač má svoji adresu, podle které se k němu můžeme připojit. V internetu se nacházejí tzv. servery, které poskytují různé služby internetu. (Roubal, 2003, s. 1)

Pod slovem internet si můžeme představit celosvětovou síť, která spojuje jednotlivé světadíly, státy, městečka atd. Je to vlastně taková obrovská pavučina propojující počítač s počítačem a umožňuje nám mezi sebou v této síti komunikovat. (Dusíková, 2006, s. 7)

Internet nepochybně patří k nejrychleji se rozvíjejícím fenoménům současnosti, díky kterému svět běží na plné obrátky. Postupně se stal součástí života téměř každého z nás. Rychleji se pomocí internetu obchoduje, snáze se komunikuje, ale především je to

nevyčerpatelný zdroj informací. Každý si pomocí vyhledávače může na internetu vyhledat odpověď téměř na jakoukoliv otázku, a proto není divu, že je okno prohlížeče tak přitažlivé i pro malé děti, kterým je zvědavost tak vlastní. Jenže odedávna si z generace na generaci lidská společnost předává nejen informace genetické, ale i vědomostní. Co se dříve děti dovídaly, jen od svých rodičů, prarodičů, učitelů a z knih, dnes se doví nejčastěji z internetu, ale bohužel, každá informace právě na tomto médiu nemusí být úmyslně správná, a proto pro dítě velice nebezpečná.

3.3.1 Děti a internet

Jak využívají internet děti? Na tuto otázku nebylo možné v době realizace mého výzkumu najít žádná aktuální data, tj. z roku 2010. K dispozici byly pouze výsledky výzkumu dostupného na internetové stránce o serveru českého internetu Lupa.cz, který v roce 2009 zrealizovala výzkumná společnost TNS AISA pro Nadaci Naše dítě. Jednalo se o výzkum v českých rodinách týkající se chování dětí na internetu, kterého se účastnilo celkem 319 rodin s dětmi ve věku 10 až 15 let z celé České republiky. Z tohoto výzkumu vyšly najevo základní parametry, které ukázaly, že se na českém internetu pohybují chlapci a dívky v rozložení 50:50 a nejčastěji ho využívají:

- k hraní her,
- ke komunikaci přes messengery (e-mail, Skype, ICQ),
- k chatování na sociálních sítích (Facebook, Libimseti),
- k brouzdání po internetu, vyhledávání informací a kontaktů,
- k ukládání hudby a obrázků,
- k poslechu hudby online,
- ke stahování filmů, programů, her. (Lupa, 2009)

Výzkum tak poskytl první důležité informace o chování dětí na internetu.

Děti jsou velmi zdatnými uživateli internetu a mnohdy jejich znalosti přesahují znalosti rodičů a učitelů. Je proto nezbytná lepší informovanost dětí i rodičů, která jim umožní, aby proti rizikům mohli přijímat potřebná opatření.

3.3.2 Nebezpečí na internetu

Hrozí dětem na internetu nějaké nebezpečí, nebo se jim nemůže nic stát? Internet sice funguje jako jedinečný zdroj informací, kde si dítě najde podklady k domácím úkolům, ale jeho zvědavost ho může posunout i o pár odkazů dál. Na rozdíl od dřívější vědomostní hegemonie učitelů a rodičů si teď může dítě samo vybírat, co se chce dozvědět. Samo sebou nic není černé nebo bílé, i internet má své stinné stránky, které mohou negativně zasáhnout do dětského světa. Velkou kapitolou je například ochrana osobních údajů. Hned, jak se dítě naučí psát, vzniká nebezpečí, že vyradí některé soukromé informace „nežádoucí“ osobě. Svě děti většinou instruujeme, aby neotvíraly cizím lidem a nechodily nikam s cizími lidmi. Děti si často neuvědomí rizika číhající na ně za monitorem, doma v pohodlném křesle. Je potřeba s dětmi mluvit o nebezpečích na internetu a s těmi nejmenšími radši u monitoru i sedět.

Na internetových stránkách Policie České republiky (<http://www.policie.cz/>) jsou vymezeny jako nejčastější nebezpečí, se kterými se mohou uživatelé internetu setkat, tato:

Kyberšikana

Jedná se o šikanování jiné osoby pomocí informačních technologií - internetu, mobilních telefonů apod. (např. vydírání, ubližování, ztrapňování, obtěžování, ohrožování, zastrašování apod.).

Nejčastější projevy kyberšikany:

- a) zasílání urážlivých a zastrašujících zpráv nebo pomluv (e-mail, SMS, chat, ICQ, Skype).
- b) pořizování zvukových záznamů, videí či fotografií, jejich upravování a následné zveřejňování s cílem poškodit vybranou osobu (předem připravený fyzický útok, natáčení učitele apod.).
- c) vytváření internetových stránek, které urážejí, pomlouvají nebo ponižují konkrétní osobu (blogy a jiné www stránky).
- d) zneužívání cizího účtu - krádež identity (e-mailového, diskuzního apod.).
- e) provokování a napadání uživatelů v diskuzních fórech, tapetování (chatovací místnosti apod.).

f) odhalování cizích tajemství.

g) vydírání pomocí mobilního telefonu nebo internetu.

h) obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním. (Policie ČR, 2011)

Kyberšikana může mít jak lehčí, neškodnou formu, jako například český server lamer.cz, kde jsou publikovány (často anonymizované) ukázky online komunikace, které uživatelům připadají vtipné, směšné, tak bohužel může nabývat velice tragické podoby.

Jeden z nejznámějších případů kyberšikany je případ z roku 2003, kdy kanadský mladík Ghyslain Raza přezdíváný Star Wars, vytvořil videonahrávku, kde napodobuje svou oblíbenou postavu z filmu Hvězdné války – Darth Maula. Jeho spolužáci ji našli v multimedialním studiu na vysoké škole (kde ji chlapec zapomněl) a publikovali na internetu. Nahrávka se těšila nečekané popularitě, během pouhých dvou týdnů byla shlédnuta několika milióny uživatelů, objevila se řada parodií videa... Chlapec však následkem zesměšňování a negativní publicity utrpěl těžký psychický otřes, musel se podrobit dlouhodobému psychiatrickému léčení. Zveřejnění mělo soudní dohru ve formě žaloby spolužáků a pro chlapce celoživotní následky. (Saferinternet, 2011)

Dalším, daleko otřesnějším případem kyberšikany je případ Anny Halman, studentky polského gymnázia v Gdaňsku. Anna byla velice stydlivá dívka, která byla opakovaně šikovaná pěti spolužáky (od doby, co s jedním z nich odmítla chodit). Vrcholem její šikany byla událost, kdy ji před celou třídou napadli spolužáci, strhali z ní oblečení a předstírali, že ji znásilňují. Jeden z nich vše nahrával na mobilní telefon a vyhrožoval Anně, že nahrávku zveřejní. Anna po této traumatické události spáchala sebevraždu, oběsila se na švihadle. Další případy snad netřeba uvádět. (Saferinternet, 2011)

I v našich vodách se objevila šikana učitele v České Třebové či nahrávka hromadné bitky školáků v Ústí nad Labem. Kyberšikana je závažný společenský problém, který s masovostí nových médií nabývá na významu. Důležitost tohoto faktu si už začínáme uvědomovat, např. v USA je kyberšikana od roku 2006 federálním zločinem. (Saferinternet, 2011)

Sexting

Slovo sexting (česky sextování) je složeninou vzniklou ze slov "sex" a "textování" = elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem. Dochází tak k poškozování oběti. Známý jsou i různé formy vydírání. (E-Bezpečí, 2009)

Sexting podporuje šíření pornografie mladistvých a dětí, které je celosvětově zakázáno. V České republice již byla zaznamenána řada případů sextingu a řadu z nich lze posuzovat právě jako šíření dětské pornografie.

Například šestnáctiletá studentka mladoboleslavského gymnázia se nechala vyprovokovat od kamarádů a svlékla se při přestávce mezi vyučováním. Spolužáci ji přesvědčili, aby se svlékla a nechala se natočit na mobil, jak masturbuje. Kauza došla tak daleko, že případ vyšetřuje Policie ČR. Video bylo ukradeno ze serveru www.libimseti.cz a dále pak putovalo internetem. Za jeho šíření bylo například propuštěno několik zaměstnanců mladoboleslavské Škoda Auto a dalším byl snížen plat. (E-Bezpečí, 2009)

Každý případ sextingu se řeší individuálně, některé případy jsou vyhodnoceny jako přeštok, jiné jako trestný čin (záleží na druhu fotografií a způsobu jejich pořízení), u mladistvých osob může být sexting považován za trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže. Některé případy sextingu lze také řešit občansko právní cestou. (E-Bezpečí, 2009)

Kybergrooming

Je nejvíce nebezpečný! Označuje jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou obět' (nejčastěji pomocí chatu, SMS zpráv, ICQ a Skypu) a donutit ji k osobní schůzce. Výsledkem schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické mučení, nucení k terorismu apod.

Má různé etapy:

1. vzbuzení důvěry a snaha izolovat obět' od okolí (osoba konkrétně kybergroomer mění svoji identitu, je velmi trpělivý).
2. podplácení dárky - získaný vztah kybergroomer posiluje různými dárky (peníze, mobilní telefon, drahé hračky a oblečení) či službami (návštěva kina). Tyto dárky dává dítěti bez konkrétní příčiny, jednoduše dítě podplácí.
3. vyvolání emoční závislosti oběti na osobě útočníka (kybergroomer zná nejintimnější tajemství dítěte, dítě netuší, jak mocnou zbraň útočnickovi poskytl. Děti pak často lžou

rodičům o tom, jak a s kým tráví svůj volný čas, nesvěřují se rodičům se svými problémy, důvěřují kybergroomerovi, který se pro ně stává důvěrným a exkluzivním přítelem.

4. osobní setkání (pokud dosud nedošlo k osobnímu kontaktu kybergroomera a oběti, ve fázi emoční či jiné závislosti pravděpodobně k nějakému druhu kontaktu dojde. Ten může být realizován procházkou v parku, návštěvou ZOO či kina, diskotéky či klubu, případně přímo návštěvou bytu kybergroomera).

5. sexuální obtěžování, zneužití dítěte.

Podle některých výzkumných šetření realizovaných v USA (2006) bylo každé páté dítě (10 až 17 let), které navštěvuje pravidelně on-line chat, kontaktováno kybergroomerem (pravděpodobně pedofilem). Alarmující je fakt, že pouze 25 % dětí oznámilo snahu kybergroomera o navázání sexuálního kontaktu dospělým (rodičům, učiteli apod.). (E-Bezpečí, 2008)

Kyberstalking

Kyberstalking je zneužívání internetu, mobilních telefonů či jiných informačních a komunikačních technologií ke stalkingu, tedy k pronásledování, opakovanému stupňovanému obtěžování, které může mít různou podobu a intenzitu.

Nejčastější projevy:

- a) opakované dlouhodobé pokusy kontaktování oběti (dopisy, e-maily, telefonáty, SMS zprávy, vzkazy na ICQ, zasílání různých zásilek s dárky apod.).
- b) demonstrování moci a síly stalkera (výhrůžky, v oblasti elektronických médií se stalker většinou omezuje na různé druhy výhrůžek, které opírá o znalosti o oběti např. vím, kde jsi, co děláš, vidím tě, vím, co máš na sobě...).
- c) ničení majetku oběti (patří sem i zasílání počítačových virů).
- d) stalker označuje sám sebe za oběť.
- e) snaha poškodit reputaci oběti (stalker rozšiřuje o oběti nepravdivé informace v jejím okolí).

Kyberstalking se například projevuje tak, že útočník vytvoří falešnou internetovou stránku či blog, na který píše nepravdivé informace o oběti ve snaze snížit její důvěryhodnost, re-

putaci apod. Tyto informace šíří synchronními i asynchronními komunikačními kanály (např. Chat, ICQ, Skype, e-mail, Wikipedie apod.). (E-Bezpečí, 2008)

Internetová bezpečnost je důležité téma, kterému se ale nevěnuje příliš pozornosti. Skutečnost je totiž bohužel taková, že se o hrozbách na internetu moc nehovoří, respektive mluví a píše se o nich zejména na internetu samotném, zatímco v tisku či v televizi už spíše jen zřídka (a to obvykle v souvislosti s nebezpečnými viry, nabouranými účty či vražednými počítačovými hrami).

O přítomnosti hrozeb na internetu a jejich uvědoměním si jak na straně dětí, tak rodičů, je nutná lepší informovanost dětí i rodičů. Nejlepší ochranou je jednoznačně kvalitní výchova, která v této oblasti předpokládá nemalou informovanost rodičů i pedagogů. A nejen informovanost, ale především schopnost analýzy a úsudku, který povede k nějakému etickému stanovisku.

Závislost na počítači a internetu

Třináctiletý rumunský chlapec se zabil poté, co mu rodiče zakázali hrát si s počítačem. Rodiče chtěli syna potrestat za zhoršující se prospěch ve škole. Dočasně mu také odebrali mobilní telefon. Zatím není jasné, jestli příčinou sebevraždy byla závislost na počítačových hrách, která vyvolala abstinenční příznaky, nebo zda existovaly i další faktory. Podobný případ se s dvanáctiletým chlapcem stal také loni v Thajsku. (Saferinternet, 2011)

Rozlišit hranici mezi koníčkem, zvýšeným užíváním a závislostí je velmi obtížné, už i proto, že na počítači nevzniká závislost fyzická, ale psychická. Přesto je možné vysledovat určité příznaky, které svědčí pro rozvíjející se závislosti. Mezi hlavní příznaky patří stavy podobné transu, při hraní hry, vzpírání se rodičovským zákazům hraní, neschopnosti dodržovat časový limit určený pro tuto činnost.

K dalším příznakům patří:

- méně vykonané práce,
- pocit prázdnoty, když není člověk u počítače,
- ztráta kontroly nad časem stráveným u počítače,
- brzké vstávání k počítači nebo ponocování u počítače,
- rostoucí nervozita a neklid, když delší dobu nemůže hrát,

- přemýšlení o počítači, když ho zrovna nepoužívá,
- kradení peněz na nákup her,
- stále více a více času potřebného k uspokojení ze hry,
- lhaní o své závislosti,
- hraní kvůli úniku od osobních problémů,
- narušené vztahy s rodinou,
- zanedbávání učení,
- opouštění dřívějších zájmů a přátel,
- zhoršující se školní výsledky. (Poradenské centrum, 2011)

Dnes se často mluví i o tzv. „internetových nemocech“. Jedná se konkrétně o závislosti na internetu a přehlcení informacemi. Tyto „nemoci“ nejsou uznávané odpovědnou většinou odborníků a nejsou uvedené v mezinárodní klasifikaci nemocí. Podle mého názoru je závislost na internetu jakýmsi únikem, který poukazuje na problémy v osobním a sociálním životě jedince, ne problémem samotným.

Chorobná závislost na tak zvaných virtuálních drogách, mezi které jsou počítány televize, video, počítačové hry, mobilní telefon nebo práce na internetu, bývá označována jako netolismus.

Přehled symptomů a potíží spojených s netolismem:

- nutková potřeba neustále prohlížet svou e-mailovou poštu,
- nutková potřeba bez cíle listovat nabídkami jednotlivých serverů,
- vtíravé myšlenky o internetu ve chvílích, kdy se zabývá jinými aktivitami,
- v blízkosti počítače vzniká bezdůvodná potřeba zapnout jej, připojit se na internet,
- ztráta zájmu o své okolí, omezení činností, které ho dříve uspokojovaly,
- vědomí, že toto chování je nesprávné a snaha je maskovat,
- upřednostňování virtuálních vztahů před skutečnými,
- snížení sebekontroly při používání internetu,
- neschopnost přerušit práci s internetem. (Saferinternet, 2011)

Při dlouhodobé práci s internetem či počítačem mohou vzniknout následující potíže:

- fyzické potíže - průběžné poškozování krční páteře, vady držení páteře a poškozování očí.
- psychické potíže - špatná soustředěnost, klesá kvalita pozornosti. U malých dětí hrozí vlivem poškození mozkové kůry, a tím i pokles intelektových schopností podobně, jako je tomu u závislosti na televizi.
- v oblasti sociální dochází k tomu, že počítač se stává pro mnoho lidí náhražkou vzájemné interakce a komunikace, výrazové prostředky se snižují. Velmi nebezpečné je to hlavně u dětí, které se v určitém věku musí naučit komunikovat díky svému okolí s vnějším světem. Počítač však dětem neumožňuje získat odpovídající sociální dovednosti.

Zneužívání internetu má asociální kontext, protože postižený člověk u něj tráví nadměrné množství času, a to bez jakéhokoli cíle. (Saferinternet, 2011)

To, že dítě sedí ve svém volném čase chorobně dlouho před počítačem, nelze svádět na nějakou „nemoc“, naopak si rodiče musí uvědomit, že právě oni by měli něco začít dělat.

Pár rad pro rodiče, jak předejít závislosti na počítači:

- Sledujte, jaké hry děti hrají.
- Uvědomte si, že hry mají i kladné stránky, některé umožňují rozvíjet logiku, postřeh, schopnost orientace ve složité situaci, koordinaci očí a rukou, koncentraci, plánování, řešení problémů a další schopnosti. Důležitý je výběr her.
- Hrajte hry spolu s dítětem. Povídejte si o nich - pomáháte tak rozlišovat fikci od reality.
- Stanovte určité limity, kdy může dítě být na počítači a kdy ne.
- Dávejte pozor, aby dítě nechodilo na počítač ke kamarádům.
- Zjistěte, zda dítě trávením času na počítači neutíká od nějakých problémů.
- Podporujte dítě v jiných zájmech.
- Předcházejte tomu, aby se dítě nudilo.
- Posilujte sebevědomí dítěte.

Pokud se rodič bude sám zajímat o počítačové programy, u nichž je dítě ochotno trávit svůj volný čas, pokud si je sám vyzkouší, a zkonzultuje s dítětem, pak bude sám schopen rozhodnout, jaké činnosti či hry dítěti na počítači povolí a jaké naopak zakáže. Určitě tím u dítěte získá neformální respekt za projevenou snahu a znalosti jeho počítačového světa. A také možná pochopí, proč děti tak rády tráví čas na počítači.

3.4 Prevence počítačového bezpečí

Prevence na téma internetového či počítačového bezpečí se do značné míry kryje s prevencí škod působených alkoholem, drogami a hazardem. I zde jsou důležité na jedné straně laskavost, vřelost a zájem, na druhé straně pak schopnost prosazovat rozumná pravidla, rodičovský dohled a pevnost.

Jak uvádí Pávková (2002), prevence je v zásadě chápána ve třech rovinách. *Široce založená cílená primární prevence* je určena celé populaci, zejména té části, která není kriminálně riziková a ani narušená. *Sekundární prevence* zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadové činnosti, i na ty, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou jejími oběťmi (například minoritní skupiny nebo děti z míst se zvýšenou kriminalitou). *Terciální prevence* usiluje o léčení, resp. zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními jevy zasaženi. *Prevence se zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání a jeho recidivy. Jakýkoli systémový přístup k problémům dětí a mládeže, např. delikvence, musí obsahovat všechny tyto složky.* (Pávková, 2002, s. 41)

Jednoduše řečeno cílem primární prevence je tedy předcházení závislosti předtím, než vznikne. Sekundární prevence se provádí až po vzniku závislosti, ale ještě před tím, než závislost způsobila nějaké poškození. Cílem terciální prevence je předejít dalším škodám. Nejdůležitější je primární prevence, jejíž cílem není jen pouhé předávání informací nebo to, aby se prevence líbila, ale to, aby se cílová populace chovala zdravěji.

Zásady efektivní primární prevence podle Nešpora (2000):

- Program začíná pokud možno brzy a odpovídá věku.
- Program je malý a interaktivní.
- Program zahrnuje podstatnou část žáků.

- Program zahrnuje získávání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život, včetně dovedností odmítání, zvládání stresu atd.
- Program bere v úvahu místní specifika.
- Program využívá pozitivní vrstevnické modely.
- Program zahrnuje snižování dostupnosti návykových rizik i poptávky po nich.
- Program je soustavný, dlouhodobý.
- Program je komplexní a využívá více strategií (např. prevenci ve školním prostředí i práci s rodiči).
- Program počítá s komplikacemi a nabízí dobré možnosti, jak je zvládat.
- Selektivní a indikovaná prevence je náročnější na čas, kvalifikaci i prostředky a často vyžaduje individuální přístup a pomoc s ohledem na specifické individuální potřeby.

Z toho vyplývá, že ve skutečnosti mohou být úspěšné jen ty preventivní programy, které nevycházejí od problémů, ale od možností a od potenciálu dítěte. Proto je důležité kombinovat vždy preventivní funkci výchovného působení s rozvojovou funkcí do uceleného systému péče o děti. Jde o to, poskytnout dítěti bezpečné místo. Pomoci mu spojit budování své identity a osvojování různých sociálních rolí ve smyslu sociálního zapojení do společnosti.

Velmi dobře si uvědomuji, že dnešní děti velmi rády pracují s počítačem a obětují mu opravdu hodně času. Právě proto jsem se, již začátkem roku 2010, rozhodla, že v mé bakalářské práci budu zkoumat roli počítače ve volném čase dítěte. Pro výzkumný soubor jsem si záměrně zvolila děti středního školního věku, neboť dítě v tomto věku je výjimečné tím, že se ničemu novému nebrání. Rádo zkouší na základě různých podnětů různé možnosti a způsoby řešení a jakékoliv doporučení neodmítá jen ze zásady, jako jeho starší kamarádi staršího školního věku. Svůj záměr a jeho realizaci jsem si nejdříve vyzkoušela při zpracování seminární práce z předmětu metodologie, kterou jsem koncipovala jako předvýzkum mé bakalářské práce. Vyhodnocením dotazníků odpovědí žáků Základní školy v Šumicích jsem se snažila zjistit, zda byla struktura výzkumných otázek zvolena správně. Musím konstatovat, že některé otázky musely být změněny. Závažnějším zjištěním ovšem pro mě bylo to, že se potvrdila má domněnka absence jakékoliv prevence počítačového nebezpečí ze

strany rodičů a školy. Právě proto jsem se rozhodla výzkum k mé bakalářské práci zahájit již v červnu roku 2010 z důvodu nutné a potřebné prevence na dobu, kdy mají děti před sebou celé dva měsíce prázdnin, během kterých budou trávit hodně času u počítače.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Pro empirický výzkum jsem si s ohledem k tématu vybrala žáky 3., 4. a 5. tříd všech základních škol v Uherském Brodě. Tato věková kategorie je pro mě zajímavá tím, že využití počítače ve volném čase 10 až 12ti letých dětí je daleko vyšší než ku příkladu u dětí prvních tříd. Nepochybně velký tlak vyvíjí široká nabídka možných činností na počítači a velká zvědavost dětí. Zároveň ale, ještě vzhledem ke svému věku, nemají tyto děti potřebné zkušenosti. Jejich činnost na počítači je v drtivé většině ovlivňována činností jejich vrstevníků. Proto bych prostřednictvím tohoto výzkumu chtěla udělat alespoň malou sondu do jejich řad a zjistit, kolik volného času na počítači stráví, jak počítač využívají a jaké mají znalosti o možném nebezpečí při práci na počítači.

4.1 Charakteristika výzkumu

Výzkum jsem realizovala v posledním týdnu měsíce června 2010, a to ze dvou zásadních důvodů. Prvním důvodem bylo to, že v tomto období mají děti ve škole již uzavřenou klasifikaci, takže realizace výzkumu je ani učitele nebude nijak omezovat ve výuce. Druhým, a pro mě hlavním, důvodem bylo to, že jsem cítila potřebu dětí před hlavními prázdninami, kdy jsou často doma samy bez dohledu rodičů, upozornit na nebezpečí, které na ně číhá při práci na počítači a využití internetu.

4.2 Cíl výzkumu

Za hlavní cíl výzkumu jsem si vytyčila **zmapovat využití počítače ve volném čase dětí středního školního věku základních škol v Uherském Brodě.**

K dosažení tohoto cíle jsem si zvolila následující dílčí cíle:

- zmapovat kolik volného času tráví děti na počítači, jakým počítačovým aktivitám se věnují a zdali by chtěly pracovat na počítači i ve škole,
- zjistit, jak zasahují rodiče do činnosti na počítači,
- ověřit znalost dětí o možném nebezpečí na počítači a internetu.

4.3 Výzkumné otázky

Ve vlastním výzkumu jsem dílčí cíle rozvedla těmito výzkumnými otázkami:

Výzkumná otázka č. 1. - Kolik dětí vlastní a využívá počítač, a kolik času na něm stráví?

Výzkumná otázka č. 2. - Jakým aktivitám se děti na počítači věnují?

Výzkumná otázka č. 3. - Jakou funkci mají rodiče při práci jejich dětí na počítači?

Výzkumná otázka č. 4. - Co si myslí děti o bezpečí na internetu?

Výzkumná otázka č. 5. - Jak jsou rozsáhlé znalosti dětí o nebezpečí při práci na počítači a internetu?

Výzkumná otázka č. 6. - Chtějí se děti učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy?

Výzkumná otázka č. 7. - Jaké zájmové kroužky děti mají?

4.4 Výzkumné metody

Jelikož cílem výzkumu bylo získání většího počtu informací od velkého počtu respondentů, zvolila jsem kvantitativní, deskriptivní typ výzkumu. Jako nejvhodnější výzkumná metoda sběru dat se mi jevila metoda dotazníku. Nešlo mi o to postihnout problém do hloubky, nýbrž spíše zmapovat současný stav využití počítače ve volném čase dětí středního školního věku. K tomu jsem zvolila jako výzkumný nástroj dotazník. Jak uvádí Disman (2006), dotazník je jednou z metod, která patří k poměrně rychlému zjišťování informací od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase a s relativně malým nákladem.

S obsahem dotazníku jsem seznámila ředitele základních škol v Uherském Brodě a požádala je, ať seznámí rodiče respondentů s tím, že bude s dětmi vyplněn dotazník na téma Role počítače ve volném čase dětí středního školního věku. Rodiče byli seznámeni formou zápisu do žákovských knížek dětí.

Pro zajištění co největší návratnosti dotazníků bylo také s řediteli základní škol v Uherském Brodě domluveno, že respondenti vyplní dotazník ve vyučování pod dohledem učitele a ten pak dotazníky zpět vybere. Z toho důvodu byly k vyplnění dotazníku poskytnuty pokyny (viz. Příloha P I). Dotazník (viz. Příloha P II) tvořil dva listy papíru, z nichž jeden byl potištěný z obou stran a druhý jen z poloviny jedné strany. Ačkoliv bylo využito každé sebemenší místo papíru, přesto se dotazník na jeden list nevešel. Ale i tak považuji tuto variantu pro žáky přece jen více motivující než vyplňování čtyř stran. Pro potřeby jednotnosti charakteru odpovědí jsou v dotazníku využity otázky:

- uzavřené, č. 1, 2, 4, 15, 16,
- polootevřené, č. 3, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17,
- škálové, č. 5, 7,
- otevřené, č. 8.

4.5 Výzkumný soubor

Výzkum je zaměřen na děti středního školního věku. Základní soubor výzkumu tvořili žáci 3., 4. a 5. tříd všech základních škol v Uherském Brodě:

- Základní škola na Mariánském Náměstí,
- Základní škola Pod Vinohrady,
- Základní škola Na Výsluní.

Tyto školy byly vybrány záměrným výběrem, neboť po seznámení ředitelů základních škol v Uherském Brodě s obsahem a cílem mého výzkumu mě sami požádali, ať určitě výzkum na jejich škole provedu a sdělím jim výsledky výzkumu.

Celkově bylo rozdáno 304 dotazníků. Jelikož dotazníky respondenti vyplnili ve vyučování, byla jejich návratnost 100% a byly vyplněny v souladu s pokyny. Vyplnění dotazníku netrvalo déle než 20 minut. K dispozici jsem dala pokyny k vyplnění dotazníku, které učitelé žákům před vyplněním dotazníku přečetli. V souladu s pokyny byl také vysvětlen způsob vyplňování.

Výzkumný soubor tvoří celkem **304 respondentů**. Z toho je 1 žák osmiletý, 81 žáků devítiletých, 104 žáků desetiletých, 101 žáků jedenáctiletých a 17 žáků dvanáctiletých. Z tohoto celkového množství je celkem 130 dívek a 174 chlapců.

4.6 Předvýzkum

Cílem předvýzkumu bylo ověření, zda respondenti rozumí významu všech položek v dotazníku a kolik času vyplnění dotazníku zabere. Předvýzkum byl výhradně a zcela realizován zadavatelem na žácích čtvrté a páté třídy Základní školy v Šumicích v měsíci březnu 2010. Výběrový soubor tak tvořilo 14 žáků ze čtvrté třídy a 18 žáků z páté třídy, tj. celkem 32 žáků. Vzor dotazníku z předvýzkumu je součástí příloh, viz. Příloha P III.

Úprava a přehodnocení některých otázek dotazníku na základě závěrů z předvýzkumu:

- **Otázka č. 1 a 2** – bylo odstraněno číslování, neboť jde o profil respondenta.
- **Otázka č. 6** – byla rozdělena na jednotlivé hodiny, sobotu a neděli zvlášť, pro kvalitnější zpracování výsledků.
- **Otázka č. 8**
 - *čtení různých zajímavostí, časopisů, novin, slovníků na internetu* bylo změněno na obecnější formulaci - hledání informací, textů, obrázků na internetu.
 - *příprava do školy* - byla vynechána, neboť patřila mezi málo vyhledávané aktivity a pro její případné zařazení slouží položka - jiná aktivita na počítači.
 - *jiná aktivita, uveď jaká* - bylo doplněno na - jiná aktivita na počítači, uveď jaká - neboť zde respondenti uváděli jiné aktivity, než požadované aktivity na počítači.
- **Otázka č. 9** – co můžeš na počítači dělat a co nesmíš, bylo zúženo na - co nesmíš na počítači dělat. Dále bylo vloženo - pokud ano, napiš co - za účelem zjištění, konkrétních činností, které rodiče dětem zakázali na počítači dělat.
- **Otázka č. 10** – došlo k přeformulování otázky, aby byla více srozumitelná. Za účelem zjištění na co jiného se rodiče dětí ptají, bylo rozšířena o podotázku.
- **Otázka č. 11 a č. 12** – došlo ke sloučení otázek do jedné otázky a rozšíření otázky z důvodu zjištění vlastního názoru respondenta. Z tohoto důvodu byla také do dotazníku vložena otázka č. 8.
- **Otázka č. 13** – byla rozšířena o podotázku - uveď, z důvodu ověření, zda respondent opravdu ví.
- **Otázka č. 14** – byla rozšířena o podotázku - uveď, z důvodu ověření, zda respondent opravdu ví. Podotázky byly zařazeny jako hlavní otázky č. 12 a č. 13 za účelem kvalitnějšího vyhodnocení.

- **Otázka č. 17** – byla z dotazníku odstraněna, neboť respondenti si pod pojmem problémem představovali problém s funkčností počítače. Zadavatel měl na mysli uživatelský problém.
- **Otázka č. 19** – byla přeformulována za účelem přesného vyhodnocení.

Kromě těchto úprav došlo ještě k přečíslování pořadí všech otázek z předvýzkumu v důsledku profilace respondenta.

4.7 Metody zpracování dat

Data byla sesbírána pomocí dotazníkové metody, ze získaných dat byla vypočítána absolutní a relativní četnost. Základní utřídění dat jsem provedla podle tzv. čárkovací metody. Nejdříve jsem zapsala všechny hodnoty, kterých jsem dosáhla, a poté jsem pomocí čárek zaznamenávala jejich výskyt. Výsledky této čárkovací metody jsem poté převedla do tabulky četností. Tuto četnost jsem ještě doplnila o relativní četnost. Tu jsem vypočítala tak, že jsem zjištěnou četnost vydělila celkovou četností. Relativní četnost jsem poté vyjádřila v procentech a to tak, že jsem relativní četnost vynásobila 100. Vypočítaná relativní četnost nám poskytuje informace o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu (kategorii). (Chráska, 2003)

U popisného výzkumného problému nelze zpravidla hovořit o stanovení hypotéz a jejich ověřování. Vyhodnocování tedy probíhalo podle jednotlivých položek dotazníku. Odpovědi respondentů jsou pro větší přehlednost znázorněny v grafech a tabulkách.

4.8 Přínos výzkumu

Výzkumem bylo zjišťováno velké množství informací o využití počítače dětmi středního školního věku. Tyto informace budou sloužit jako podklad výchovným poradcům základních škol v Uherském Brodě při tvorbě preventivních programů pro žáky jejich škol. Důležitým cílem výzkumu bylo zjistit, jak rodiče zasahují dětem do činnosti na počítači. Vzhledem k tomu, že pouze 50 % rodičů stanovilo dětem při práci na počítači pravidla a jen 40 % rodičů provádí jejich zpětnou kontrolu, rozhodla jsem se zpracovat pro rodiče prezentaci na téma *Internetové a počítačové nebezpečí hrozící dětem*. Tato prezentace bude uložena na CD (viz příloha P IV) a předána ředitelům základních škol ke zveřejnění na jejich internetových stránkách.

Výsledky výzkumu dávají rovněž podnět k zamyšlení nám všem, včetně pedagogů. Děti chtějí pracovat a učit se na počítači již od prvního stupně základní školy, a s touto chutí a potřebou prozatím nepočítají učební osnovy. Stávající praxe je totiž taková, že se děti v rámci školní výuky setkají s počítačem až na druhém stupni základní školy, a to je vzhledem k počítačové a internetové expanzi této doby určitě pozdě.

Já osobně vidím největší přínos výzkumu v tom, že poslouží hlavně dětem jako určitá forma primární prevence. S tímto cílem byl sestaven i dotazník, jehož struktura a konstrukce byla dána tak, aby se děti dověděly o počítačovém nebezpečí co nejvíce. V otázkách v dotazníku vedených pod číslem 8 až 14 byly děti seznámeny s těmi nejzásadnějšími formami nebezpečí při práci na počítači a internetu. Dotazníky byly rozdány těsně před prázdninami, aby bylo dětem alespoň touhle formou sděleno, co jim na internetu a počítači může hrozit.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Celý výzkumný soubor, tj. **děti středního školního věku**, jsem pro snadnější přehlednost rozdělila do následujících skupin:

- *podle pohlaví na dívky a chlapce*: **celkový počet 304**, z toho 130 dívek a 174 chlapců,

- *podle věku na žáky*:

třetích tříd: celkový počet 95, z toho 38 dívek a 57 chlapců ve věku 8 až 10 let,

čtvrtých tříd: celkový počet 103, z toho 39 dívek a 64 chlapců ve věku 9 až 11 let,

pátých tříd: celkový počet 106, z toho 53 dívek a 53 chlapců ve věku 10 až 12 let.

Výsledná data jsou seřazena podle pořadí výzkumných otázek.

5.1 Analýza a interpretace dat z výzkumu

A) Kolik dětí vlastní a využívá počítač a kolik času na něm stráví?

Cílem této výzkumné otázky je zjištění, kolik dětí středního školního věku má doma k dispozici počítač, jak často ho využívají a kolik hodin svého volného času mu věnují v pracovní den, v sobotu a v neděli.

Otázka v dotazníku č. 1 *Máte doma počítač nebo notebook?*

Tab. 1. Vlastnictví počítače

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	294	96,7
Ne	10	3,3

Komentář: Z celkového počtu 304 respondentů potvrdilo vlastnictví tohoto média 294 respondentů, tj. 96,7 %. Je evidentní, že počítače se neuvěřitelně rychle rozšířily do českých domácností. V dnešní době se již domácnost bez počítače stává výjimkou.

Otázka v dotazníku č. 2 *Máte doma na počítači připojení na internet?*

Tab. 2. Připojení na internet

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	278	91,4
Ne	26	8,6

Komentář: Připojení na internet má doma na počítači celkem 91,4 % dětí. Jen 8,6 % dětí připojení na internet nemá. Internet je informačně komunikační médium a má obrovské možnosti. Je zde však velké nebezpečí v podobě vysoké dostupnosti nevhodných informací, které se zcela nekontrolovatelně mohou k dětem dostat. Zakázat či odstranit média však nelze. Jsou a budou již samozřejmou součástí života každého člověka.

Otázka v dotazníku č. 3 *Používáš počítač ještě někde jinde než doma?*

Tab. 3. Užití počítače mimo domov

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	248	81,6
Ne	56	18,4

- *pokud ano, tak kde*

Tab. 4. Místa využití počítače mimo domov

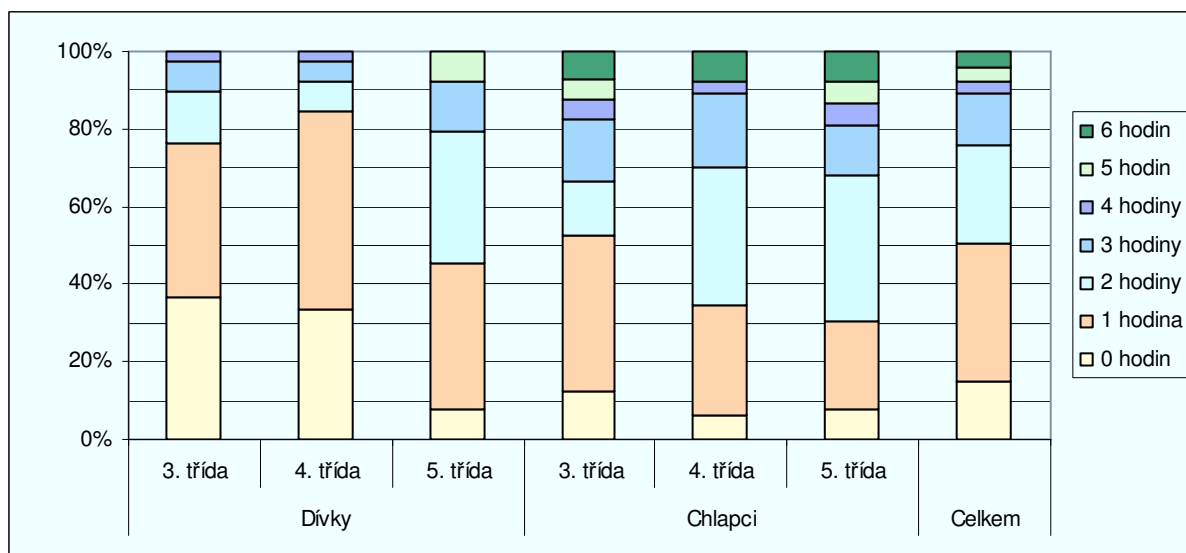
Využití PC mimo domov	Dívky			Chlapci		
	3. třída	4. třída	5. třída	3. třída	4. třída	5. třída
<i>ve škole</i>	18	10	13	25	18	16
<i>v knihovně</i>	6	8	12	9	16	12
<i>u kamarádů</i>	5	15	11	31	32	30
<i>jinde</i>	10	14	12	14	20	20

Komentář: Většina z dotázaných dětí, konkrétně 81,6 %, odpovědělo, že užívají počítač i někde jinde než doma. Pokud se týká místa využití počítače mimo domov, mohlo každé dítě vybrat více možností z nabízených položek. Z tabulky č. 4 je zřejmé, že nejčastější položka využití počítače mimo domov se mezi dívkami a chlapci liší. Téměř třetina dívek,

celkem 41, uvedla položku *ve škole* a téměř polovina chlapců, celkem 93, položku *u kamarádů*. Na druhém místě se u dívek umístila položka *jinde*, tuto uvedlo 36 dívek, a u chlapců položka *ve škole*, kterou uvedlo 59 chlapců. Položku *jinde* uvedlo 54 chlapců. Děti, jež specifikovaly položku *jinde*, uváděly v největší míře u příbuzných (strýc, bratranec apod.) a chlapci navíc v hernách. Dále byla uvedena místa jako infocentrum, klubovna, u mamky v práci, dokonce i na dovolené. Z předmětných výsledků se tedy dá usuzovat, že 81,6 % dětí může být ohroženo internetovým nebezpečím, neboť rády využívají počítač mimo domov, tudíž nejsou pod dohledem rodičů.

Otázka v dotazníku č. 4 ***Doplň, kolik hodin (přibližně) strávíš na počítači?***

- ***v pracovní den***

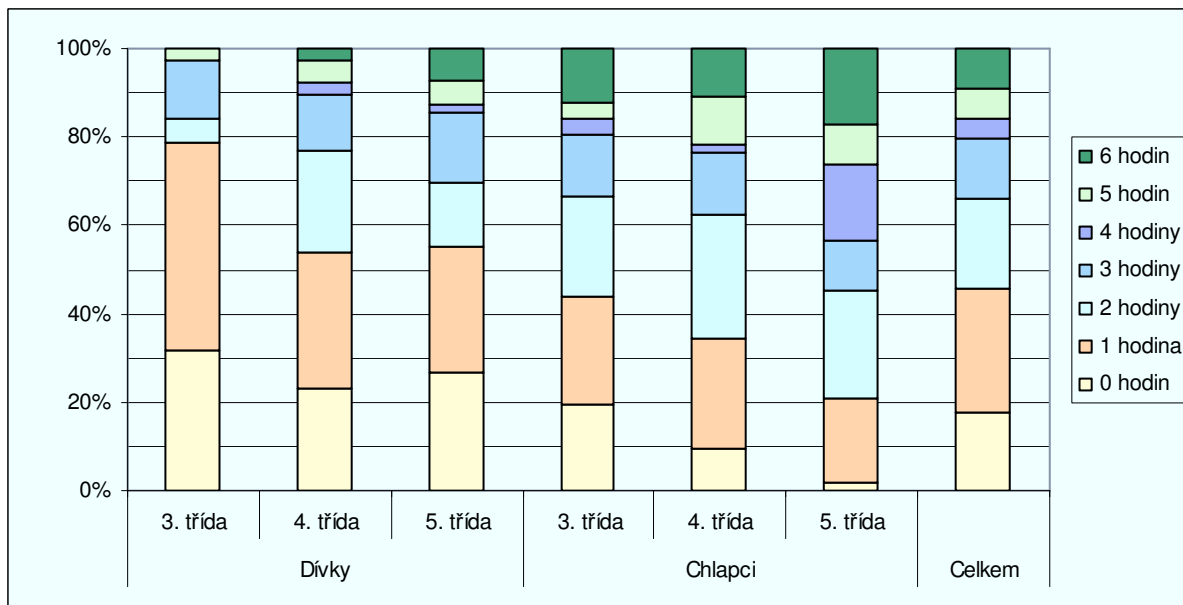

Graf 1. Počet hodin na počítači v pracovní den

Komentář: Většina psychologů doporučuje jako akceptovatelnou dobu trávení na počítači u těchto dětí jednu hodinu denně. Z grafu ale vyplývá, že v pracovní dny stráví maximálně 1 hodinu na počítači 78,9 % dívek ze třetích tříd a 84,6 % dívek ze čtvrtých tříd. U dívek z pátých tříd je to jen 45,3 %. Ještě závažnější situace je u chlapců, neboť maximálně 1 hodinu na počítači stráví jen 52,6 % chlapců ze třetích tříd, 34,3 % chlapců ze čtvrtých tříd a pouze 30,2 % chlapců z pátých tříd.

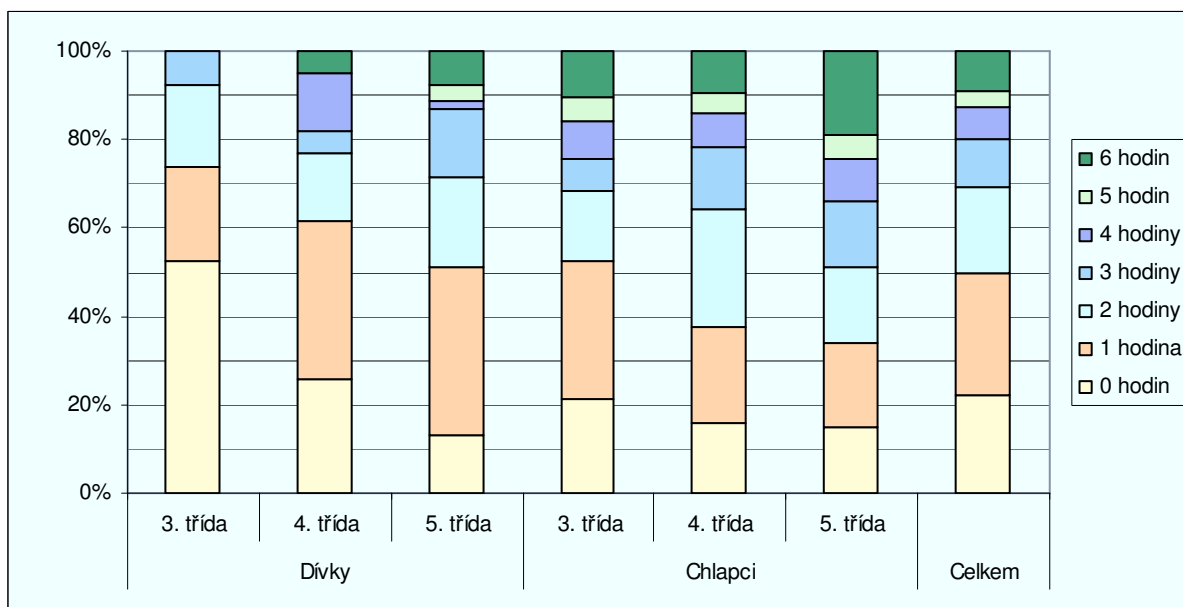
U dívek i chlapců 5.tříd je již značně frekventovaná doba dvě hodiny, tuto uvedlo 34 % dívek a 38 % chlapců. Alarmující je zjištění, že v pracovní den stráví v průměru téměř 8 % chlapců středního školního věku na počítači 5 až 6 hodin. Hodnoty 8 % bylo dosaženo i u dívek z 5. tříd, jež uvedly, že v pracovní den stráví na počítači 5 hodin.

- v sobotu

Graf 2. Počet hodin na počítači v sobotu

- v neděli

Graf 3. Počet hodin na počítači v neděli

Komentář: Po srovnání grafu č. 2 s grafem č. 3 je zřejmé, že celkem 20 % dětí středního školního věku v Uherském Brodě stráví v sobotu i v neděli 4 až 6 hodin svého volného času na počítači. Jako velmi závažné se mi jeví zjištění, že z těchto 20 % stráví v sobotu na počítači 6 hodin celkem 12 % chlapců ze třetích tříd, 11 % chlapců ze čtvrtých tříd a 17 % chlapců z pátých tříd. V neděli je na počítači 6 hodin 10 % chlapců třetích tříd, 9 % chlap-

ců čtvrtých tříd a 19 % chlapců pátých tříd. Na základě tohoto zjištění nezbyvá než konstatovat, že chlapci podléhají kouzlu počítače více než děvčata, neboť položku 6 hodin vybralo „jen“ 7 % dívek pátých tříd v sobotu i v neděli. U chlapců třetích tříd je vidět zvyšující se zájem o tuto volnočasovou aktivitu. Na zamyšlenou se nabízí, zdali 8 % chlapců středního školního věku a 8 % dívek pátých tříd, jež tráví více než 5 hodin na počítači i v pracovní dny, nejsou na tomto médiu závislí.

V podotázce „***jak často jsi na počítači?***“ vyznačily děti, zdali denně, několikrát týdně, několikrát za měsíc či vůbec.

Tab. 5. Četnost využití počítače

Četnost využití počítače	Dívky		Chlapci		Celkem dívky + chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>denně</i>	27	20,8	80	45,9	107	35,1
<i>několikrát týdně</i>	61	46,9	66	37,9	127	41,8
<i>několikrát za měsíc</i>	33	25,4	20	11,6	53	17,5
<i>vůbec</i>	9	6,9	8	4,6	17	5,6

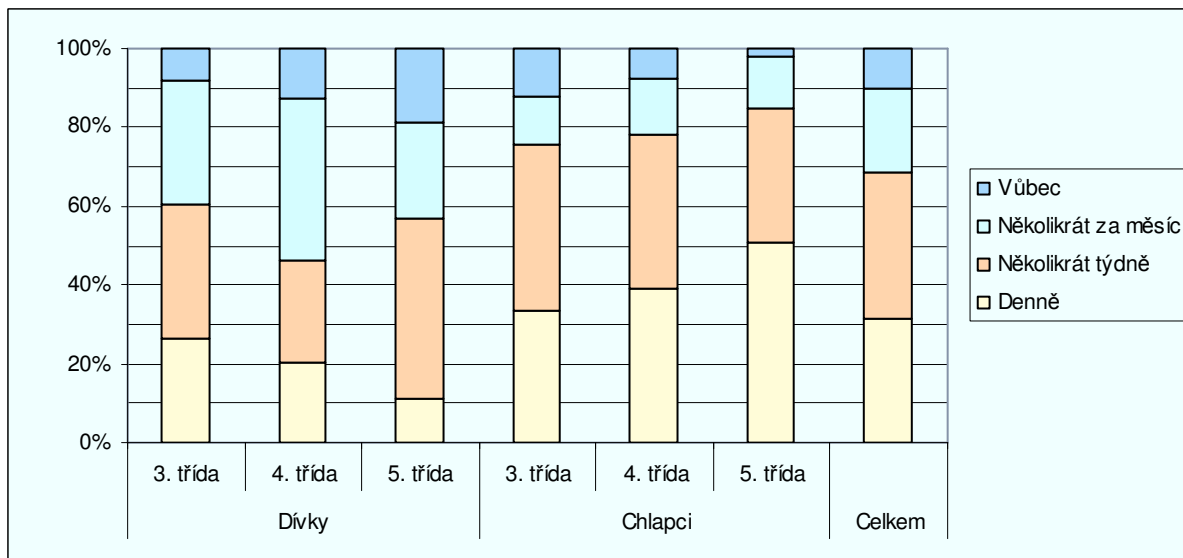
Komentář: Z tabulky č. 5 lze vyčíst, že děti středního školního věku jsou nejvíce na počítači *několikrát týdně*, tj. 41,8 %. Rozdíl mezi chlapci a děvčaty je zřetelný hlavně v položce *denně*. Denně využívá počítač 45,9 % chlapců a 20,8 % dívek.

B) Jakým aktivitám se děti na počítači věnují?

V této části bylo zjišťováno využití počítače dětmi středního školního věku. Dětem bylo předloženo celkem 6 aktivit a položka jiná aktivita na počítači sloužila k uvedení vlastní aktivity. U všech položek respondenti pomocí 4 stupňové frekvenční škály vyjadřovali frekvenci činností.

Otázka v dotazníku č. 5 ***Zakřížkuj, jak často se věnuješ níže uvedeným aktivitám na počítači?***

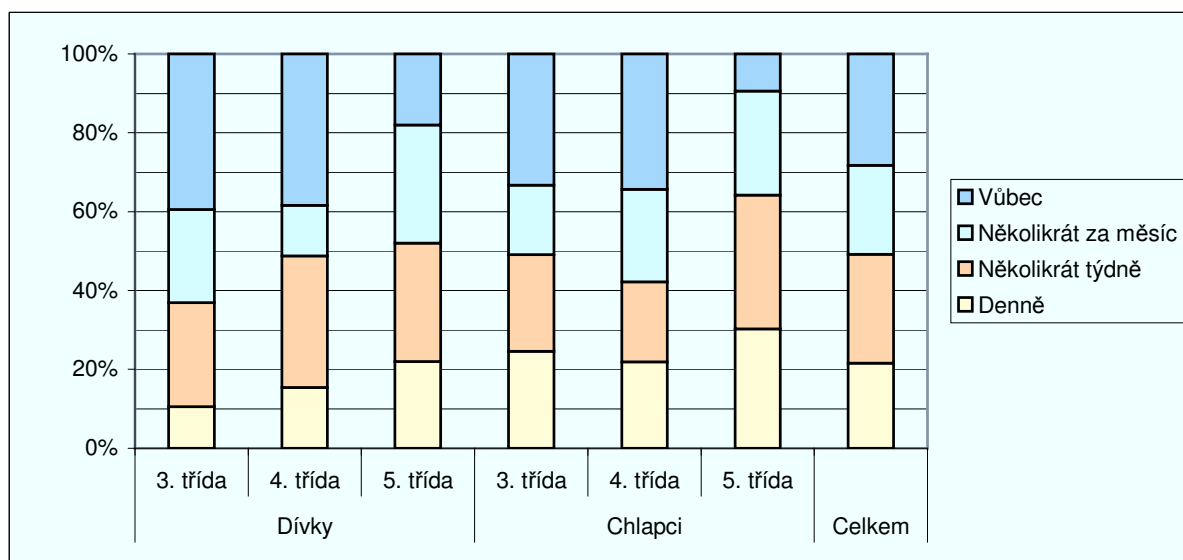
- *hraní her*

Graf 4. Hraní her

Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 54,6 % dívek a 79,3 % chlapců středního školního věku hraje hry. Překvapivě se jeví zjištění u dívek třetích tříd, které stráví hraním her na počítači více času než dívky čtvrtých i pátých tříd.

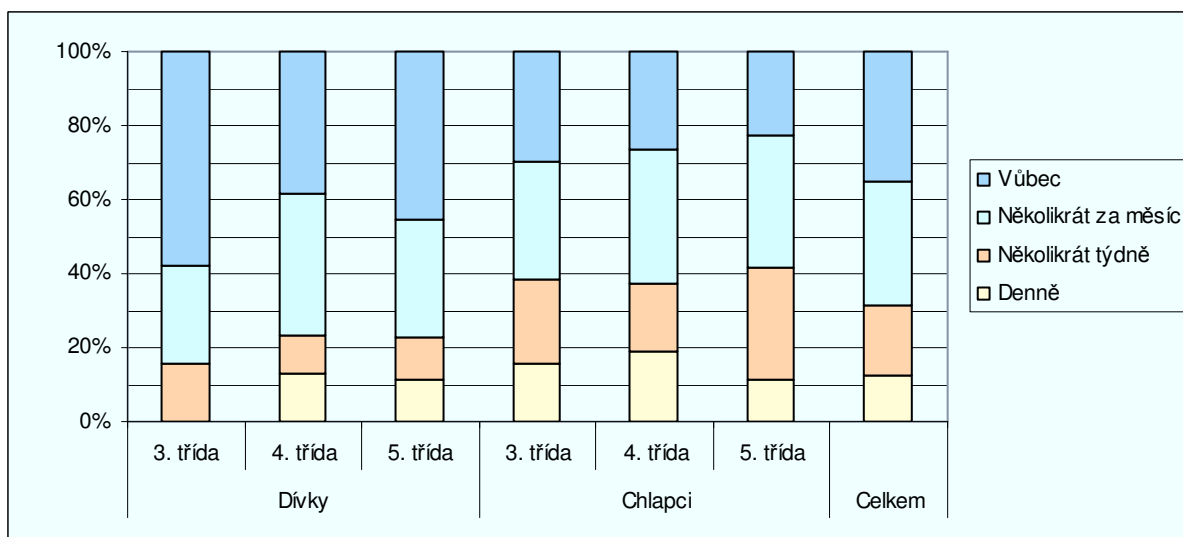
- *poslech a nebo stahování hudby*

Graf 5. Poslech a nebo stahování hudby

Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 45,4 % dívek a 51,1 % chlapců středního školního věku poslouchají či stahují hudbu.

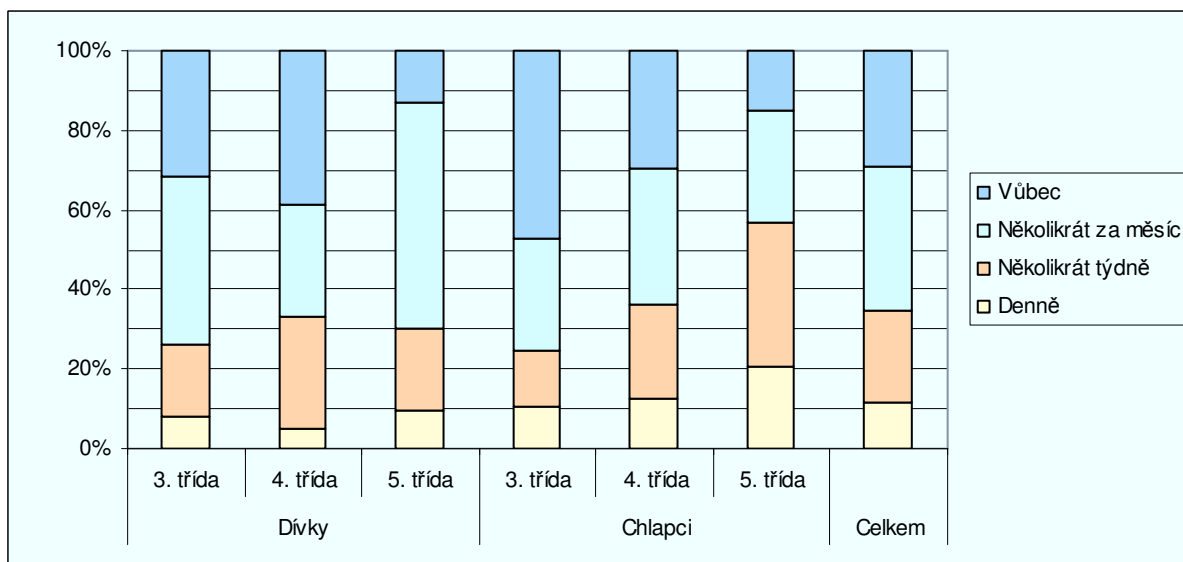
- sledování a nebo stahování filmů

Graf 6. Sledování a nebo stahování filmů

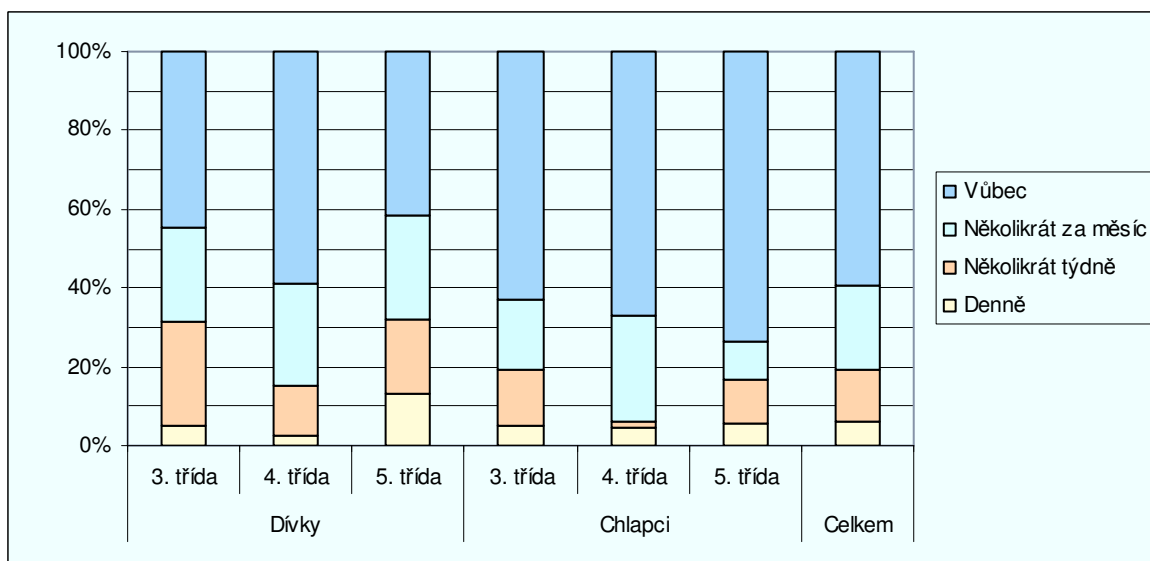
Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 21,5 % dívek a 39,1 % chlapců středního školního věku sleduje či stahuje filmy. Z grafu 6. vyplývá, že chlapci i dívky třetích tříd dosahují v této aktivitě srovnatelné úrovně s pátáky ve své kategorii.

- hledání informací, textů, obrázků... na internetu

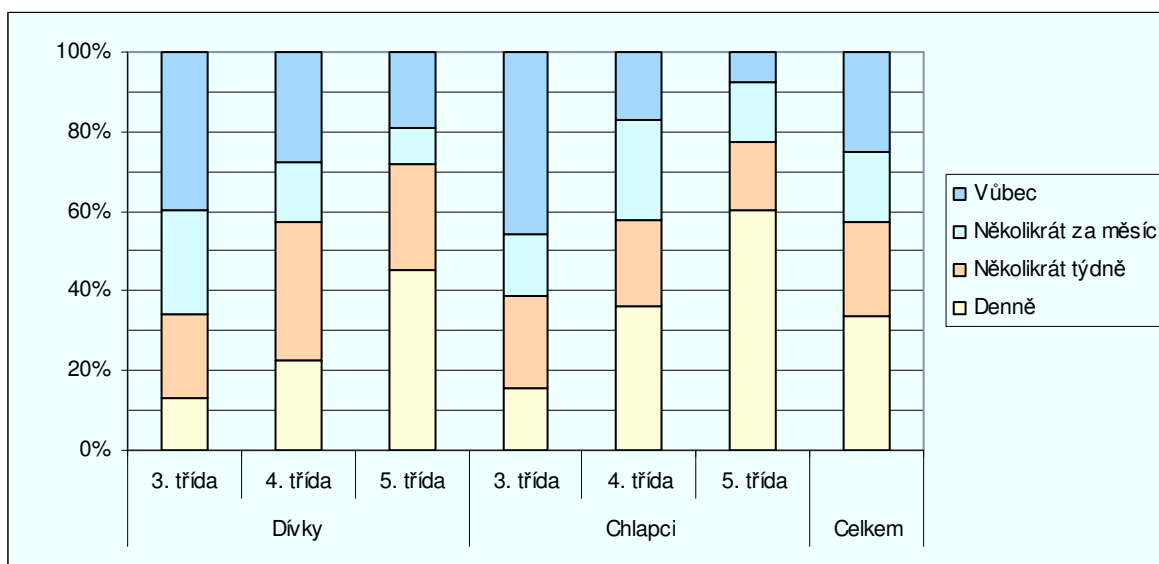
Graf 7. Hledání informací na internetu

Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 30 % dívek a 38,5 % chlapců středního školního věku hledá různé informace na internetu. Překvapivé je, že mezi chlapci a dívkami z pátých tříd je v této aktivitě 26% rozdíl.

- *malování*

Graf 8. Malování

Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 26,9 % dívek a 13,8 % chlapců středního školního věku si maluje na počítači. Z grafu 8. je zřejmé, že dívky jsou v tomto věku kreativnější než chlapci.

 - *komunikaci: email, ICQ, Skype, Facebook*

Graf 9. Komunikace

Komentář: Uvažujeme-li za nejčastější aktivitu volbu denně a volbu několikrát týdně, pak 56,9 % dívek a 54 % chlapců středního školního věku komunikuje přes počítač. Značný zájem o tuto aktivitu mají žáci pátých tříd, neboť denně komunikuje přes počítač celkem 45,3 % dívek a 60,3 % chlapců.

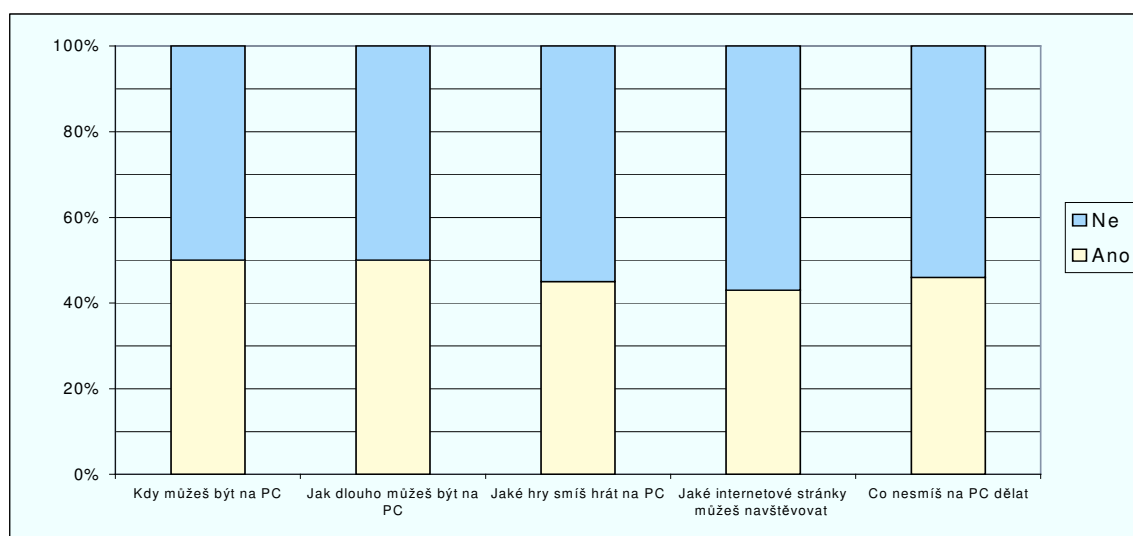
- jiná aktivita na počítači

Jiné aktivity na počítači uvedlo necelých 10 % dětí. Nejčastěji se jednalo o ukládání fotek, referáty, dokonce i nákupy. U dívek pak psaní povídek, příběhů a u chlapců stahování her a programování.

C) Jakou funkci mají rodiče při práci jejich dětí na počítači?

Dalším zkoumaným hlediskem byl zásah rodičů do práce dětí na počítači, což je také jeden z dílčích cílů výzkumu. Vzhledem k nízkému věku respondentů lze předpokládat, že zcela jistě určitá pravidla od rodičů mají. Kontrolují ale rodiče děti zpětně, zda je dodržují? A co si myslí děti, jsou jejich rodiče v práci na počítači lepší než ony?

V dotazníkové otázce č. 6 *Určili ti rodiče pravidla?* (bylo definováno pět základních pravidel)

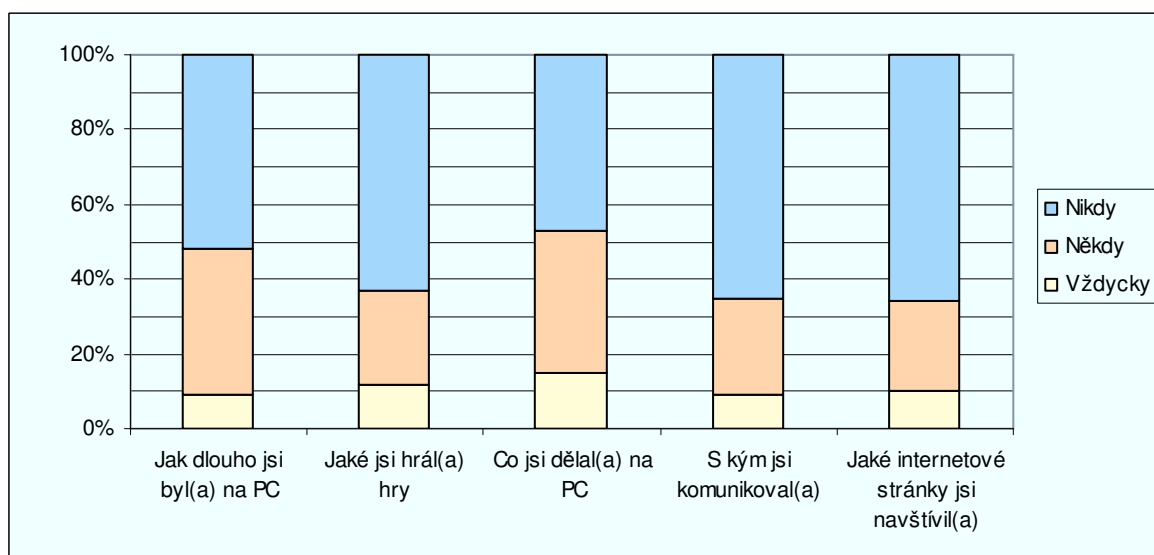

Graf 10. Pravidla určená rodiči

Komentář: Skóre v určování pravidel je téměř 50:50. Celkem 50 % rodičů určilo dětem pravidla týkající se času na počítači, konkrétně jak dlouho mohou být děti na počítači a kdy mohou být děti na počítači. Pravidla týkající se her, internetu a co nesmí na počítači dělat, určilo dětem v průměru 45 % rodičů, přičemž tyto aktivity patří právě mezi ty, při nichž jsou děti na počítači nejvíce ohrožené. Je velký rozdíl mezi komunikací prostřednictvím počítače a rozhovorem z očí do očí, nebo prezentací vlastních názorů na internetu a na veřejnosti. Stejně tak i počítačové hry. Hry, které jsou plné krve a násilí, je v nich dovoleno

vše, co je v reálném životě považováno za nezákonné a neslučitelné s morálkou, mohou přispět k tomu, že dítě bez životních zkušeností zabředne do velkých problémů.

Dotazníková otázka č. 7 *Když odcházíš od počítače, zeptají se tě rodiče?*

Graf 11. Kontrola rodičů

Komentář: Považujeme-li za kontrolu rodičů položku vždycky a někdy, tak položka nikdy nám vyjadřuje zastoupení rodičů, jež své dítě nijak nekontrolují. Když odchází jejich dítě od počítače, na jeho činnost na počítači se ho neptají. Celkem 65 % rodičů nezajímá s kým jejich dítě komunikovalo přes počítač a ani jaké internetové stránky navštívilo. Jaké hry na počítači dítě hrálo nezajímá 62 % rodičů. Zdá se, že v důsledku nedostatku informací o možnostech a využití počítače si mnozí rodičové neuvědomují, že nekontrolované a dlouhodobé využívání počítačů může vést k sociálním problémům a zdravotním komplikacím dítěte.

Dotazníková otázka č. 15 *Myslíš si, že rodiče umí pracovat na počítači lépe než ty?*

Tab. 6. Rodiče a počítač

Umí rodiče pracovat na PC lépe než ty?	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>mamka ANO</i>	66	29,0	65	22,0
<i>taťka ANO</i>	77	34,0	88	29,7
<i>mamka NE</i>	42	18,5	74	25,0
<i>taťka NE</i>	42	18,5	69	23,3

Komentář: Předmětné výsledky potvrzují výsledky předešlých dvou dotazníkových otázek. Pravidla pro práci na počítači a následnou kontrolu opravdu nemůže provést téměř polovina rodičů, neboť podle názorů dětí neumí na počítači pracovat lépe než ony. Z tabulky č. 6 vyplývá, že tento názor má 37 % dívek a 48,3 % chlapců.

D) Co si myslí děti o bezpečí na internetu?

Tato výzkumná otázka v dotazníku zastoupená jedinou otevřenou otázkou č. 8 *Myslíš si, že může být internet v něčem nebezpečný? A proč?* - si kladla za cíl zjistit co si děti myslí o nebezpečí internetu.

Tab. 7. Nebezpečí na internetu

Může být internet nebezpečný?	Dívky		Chlapci	
	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>
<i>ano</i>	105	80,7	123	70,6
<i>ne</i>	25	19,3	51	29,4

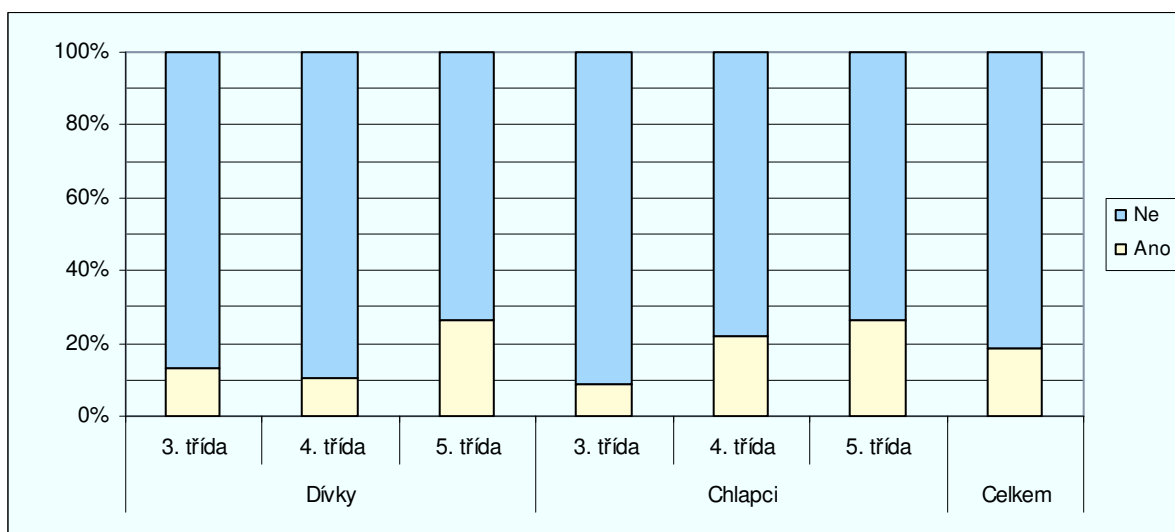
Komentář: Většina dívek 80,7 % i většina chlapců 70,6 % si myslí, že může být internet nebezpečný. Důvod, proč je internet nebezpečný, uvedlo ale jen 155 respondentů, což je téměř 51 %, konkrétně 73 dívek a 82 chlapců. Mezi nejčastěji uváděné odpovědi patřilo:

- *nebezpeční lidé* (35 dívek, 4 chlapci),
- *zneužití dat* (9 dívek, 27 chlapců),
- *šikana* (13 dívek, 6 chlapců),
- *vir* (10 dívek, 32 chlapců).

E) Jak jsou rozsáhlé znalosti dětí o nebezpečí při práci na počítači a internetu?

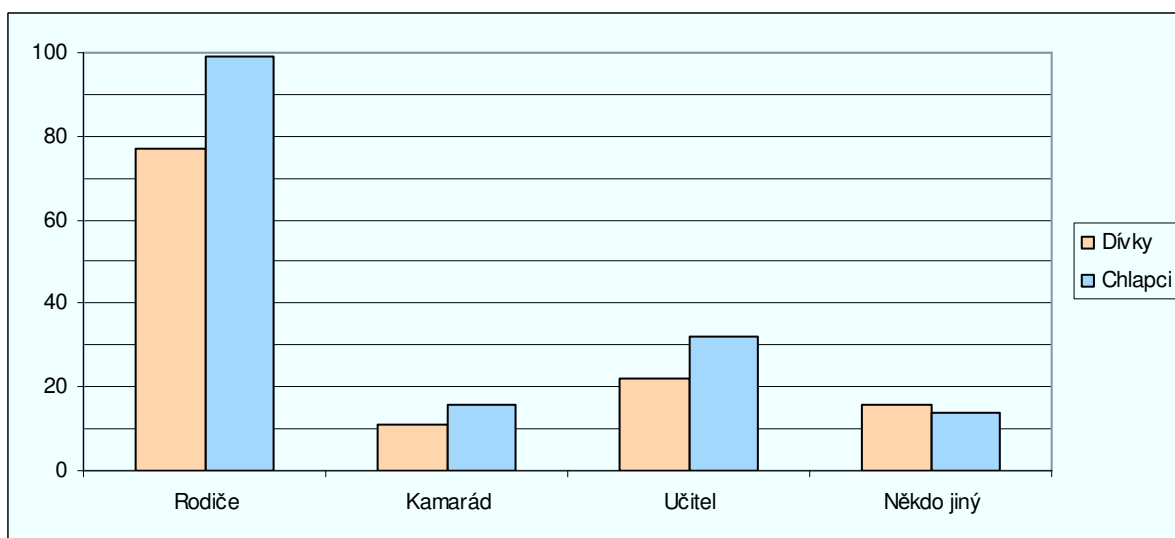
V návaznosti na zjištění z předchozí výzkumné otázky, určující důvody nebezpečí na internetu, bylo zjistit, zda děti znají alespoň ty nejzásadnější formy nebezpečí při práci na počítači a internetu, jež byly uvedeny v dotazníkových otázkách č. 9 až 14. V kontrolních podotázkách *proč a uveď* se měli respondenti slovně vyjádřit, aby bylo možno ověřit si jejich znalosti. Respondenti také uváděli, od koho se požadované znalosti dozvěděli.

Otázka v dotazníku č. 9 *Myslíš si, že můžeš na internetu sdělovat osobní údaje a přístupová hesla?*

Graf 12. Sdělování osobních údajů

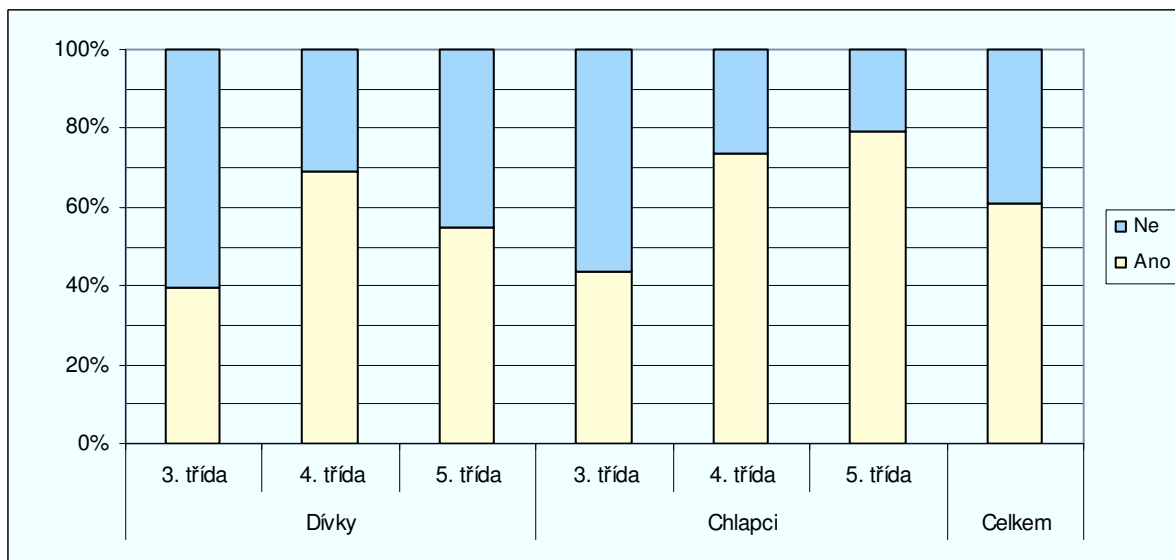
A řekl ti někdo, že nemůžeš na internetu sdělovat osobní údaje:

Graf 13. Kdo poučil o nesdělování osobních údajů

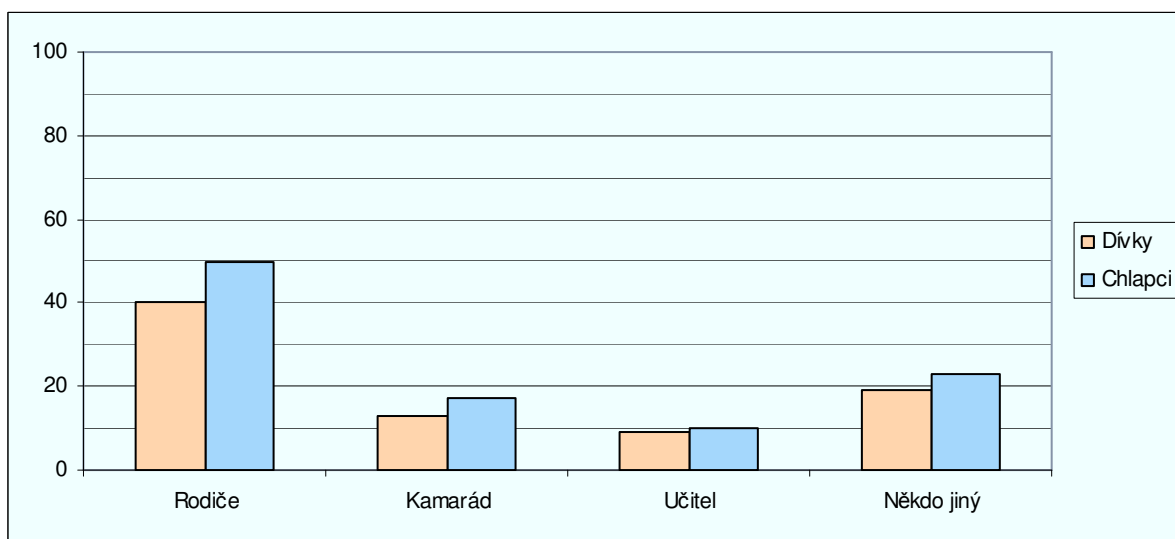
Komentář: Se sdělováním osobních dat a přístupových hesel na internetu vyjádřilo nesouhlas 80,7 % dívek a 81 % chlapců. Důvody proč uvedlo jen 58 dívek a 61 chlapců. Mezi nejčastější důvody patřilo: zneužití dat, je to nebezpečné, zavírování, zákaz rodičů. Na otázku: *A řekl ti někdo, že nemůžeš na internetu sdělovat osobní údaje?* byly nejvíce zastoupeny volby rodiče a učitel. Volbu rodiče označilo 77 dívek a 99 chlapců a volbu učitel 22 dívek a 32 chlapců, z toho 5 dívek uvedlo učitele českého jazyku.

Otázka v dotazníku č. 10 *Viš, co je závislost na počítačích?*

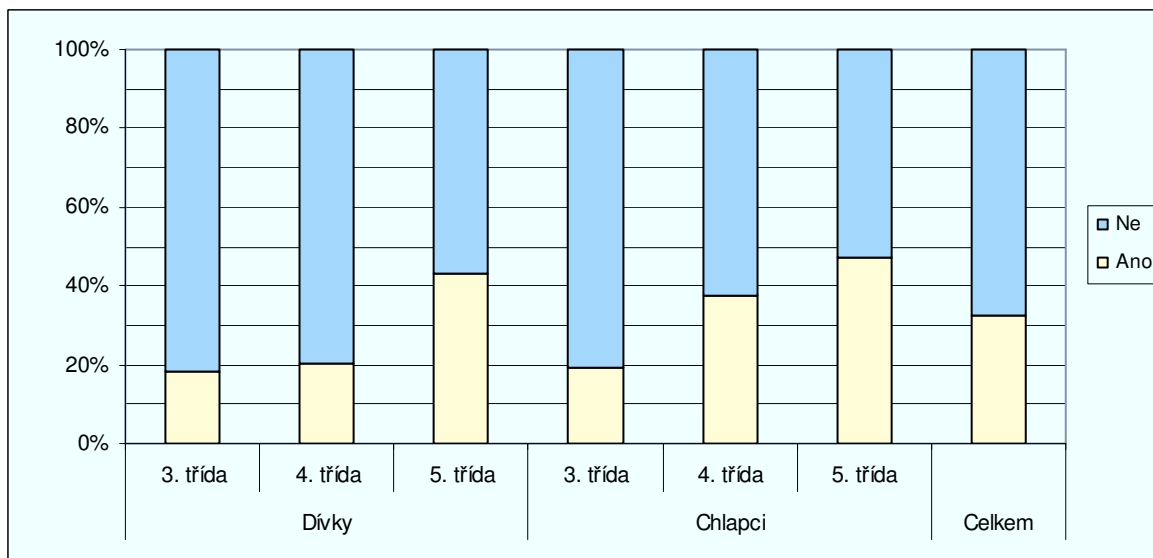
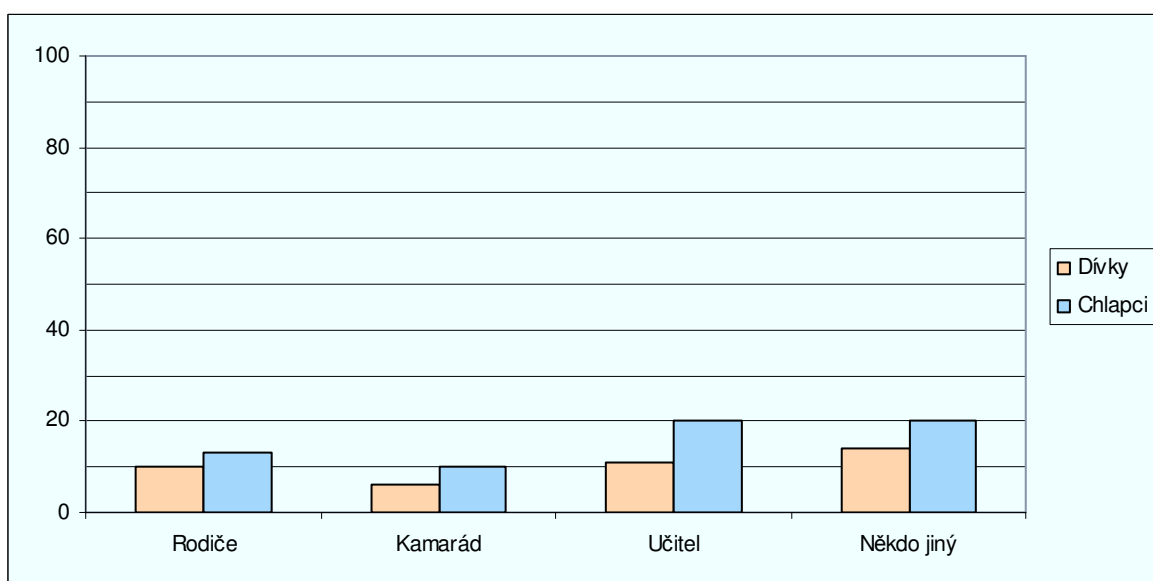
Graf 14. *Závislost na počítači*

Pokud ano, napiš, jak jsi to zjistil(a):

Graf 15. *Kdo poučil o závislosti na počítači*

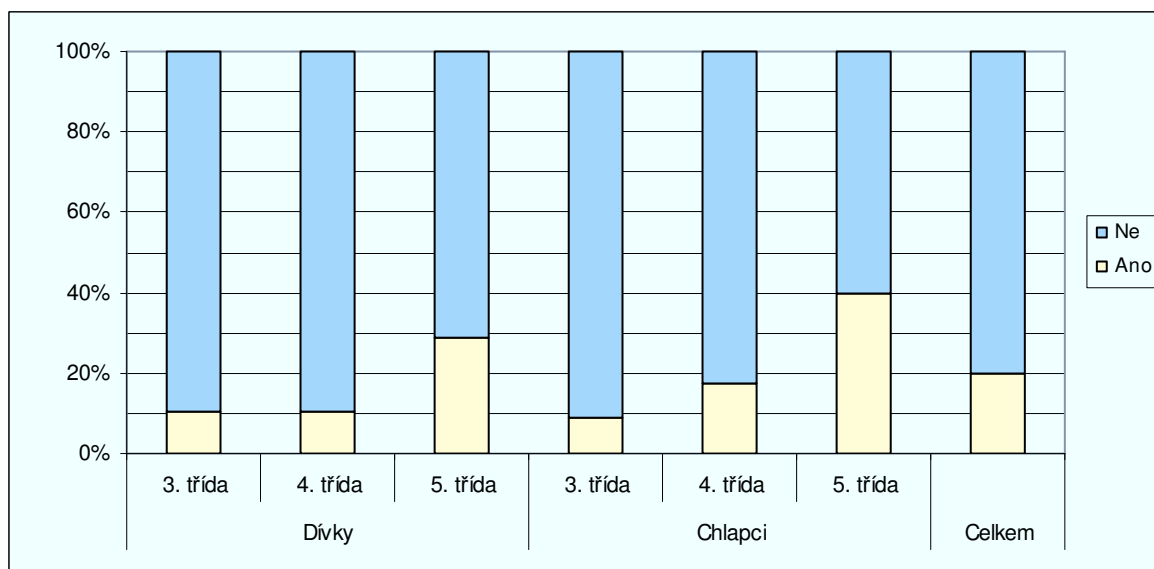
Komentář: Co je závislost na počítačích ví 54 % dívek a 65 % chlapců. Vzhledem k tomu, že do podotázky, kde měly děti slovně uvést, co je to závislost na počítačích, uvedlo odpověď přibližně stejné procento dětí, dá se usuzovat, že tyto děti opravdu vědí, co je to závislost na počítačích. Mezi nejčastější odpovědi patří: *Pořád na počítači. Nevydrží bez počítače.* Na otázku: *Pokud ano, napiš, jak jsi to zjistil(a)?* byla v největší míře zastoupena volba *rodiče* a volba *někdo jiný*. Volbu *rodiče* označilo 40 dívek a 50 chlapců a volbu *někdo jiný* uvedlo 19 dívek a 23 chlapců.

Otázka č. 11 *Víš, co je kyberšikana?*Graf 16. *Kyberšikana**Pokud ano, napiš jak jsi to zjistil(a):*Graf 17. *Kdo poučil o kyberšikaně*

Komentář: Co je kyberšikana ví 29 % dívek a 34 % chlapců. Do podotázky, kde měly děti slovně uvést, co je to kyberšikana, uvedlo odpověď přibližně stejné procento dětí, tudíž se dá usuzovat, že jen toto malé procento dětí ví co je kyberšikana. Mezi nejčastější odpovědi patří: *Šikana přes počítač. Nadávky přes počítač. Fotky, videa.* Na otázku: *Pokud ano, napiš, jak jsi to zjistil(a)?* nejčastěji označily volbu *od někoho jiného* a volbu *od učitele*. Volbu od někoho jiného uvedlo 14 dívek a 20 chlapců a volbu od učitele uvedlo 11 dívek a 20 chlapců, z toho 2 chlapci z pátých tříd uvedli od učitele anglického jazyka. Z těchto odpo-

vědí vyplývá, že rodiče neví, co je to kyberšikana, jinak by své děti určitě poučili, tak jako v předešlých otázkách.

Otázka č. 12 *Setkal(a) jsi se s tím, že by ti někdo OPAKOVANĚ zasílal sprosté zprávy?*

Graf 18. Zasílání sprostých zpráv

Pokud ano, napiš, jak jsi se zachoval(a):

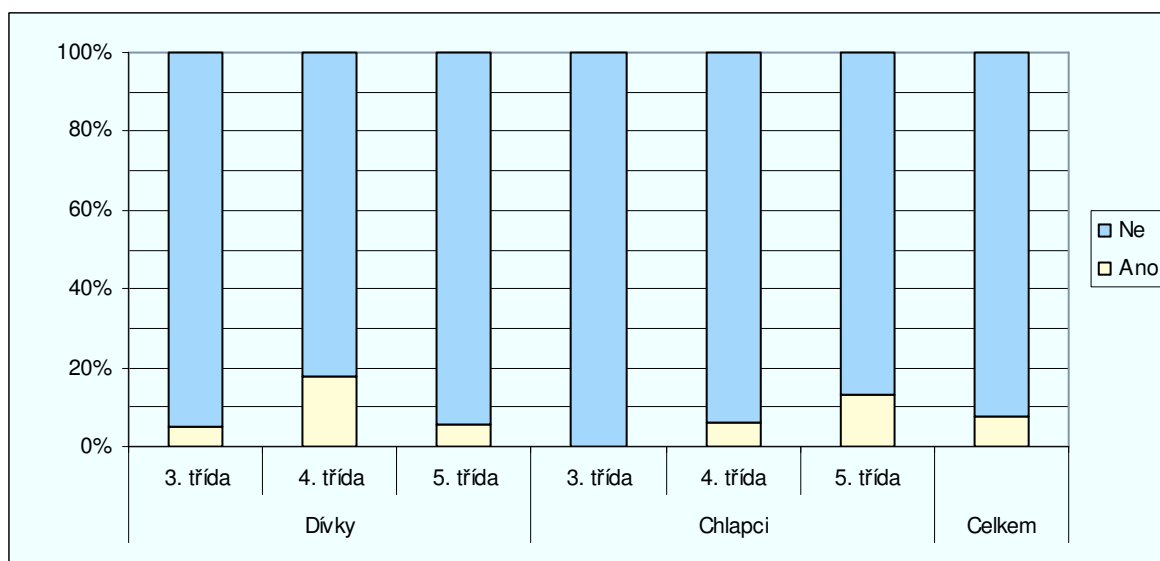
Ze 4 dívek a 5 chlapců z třetích tříd se jen 1 dívka svěřila rodičům. Ostatní děti uváděly: *řekla jeho rodičům, vymazal, byl naštvaný a odepsal ať ho nechá.*

Ze 4 dívek a 11 chlapců ze čtvrtých tříd se nesvěřilo rodičům ani jedno dítě. Jak dívky, tak i chlapci uváděli že: *přečetli, smazali, ignoroval, hned odhlásili, nic neřekli.*

Z 15 dívek a 21 chlapců z pátých tříd řekli rodičům jen 3 děti, 1 dívka a 2 chlapci. Ostatní se zachovali stejně jako žáci 3. a 4. tříd.

Komentář: Se zasíláním sprostých zpráv od někoho cizího se setkalo 17 % dívek i 21 % chlapců, z toho jsou nejvíce zastoupeni žáci pátých tříd. Tento jev má souvislost s komunikací přes PC. Jelikož předmětnou aktivitu nejvíce preferují právě žáci pátých tříd (viz. graf 9.) jsou tito žáci nejvíce ohroženi zasíláním sprostých zpráv. Překvapivé ale je, že jen 4 děti z celkového počtu 60 dětí se svěřily rodičům.

Otázka č. 13 *Setkal(a) jsi se s tím, že by tě někdo CIZÍ někam pozval přes počítač?*

Graf 19. Pozvání od někoho cizího přes počítač

Pokud ano, napiš, jak jsi se zachoval(a):

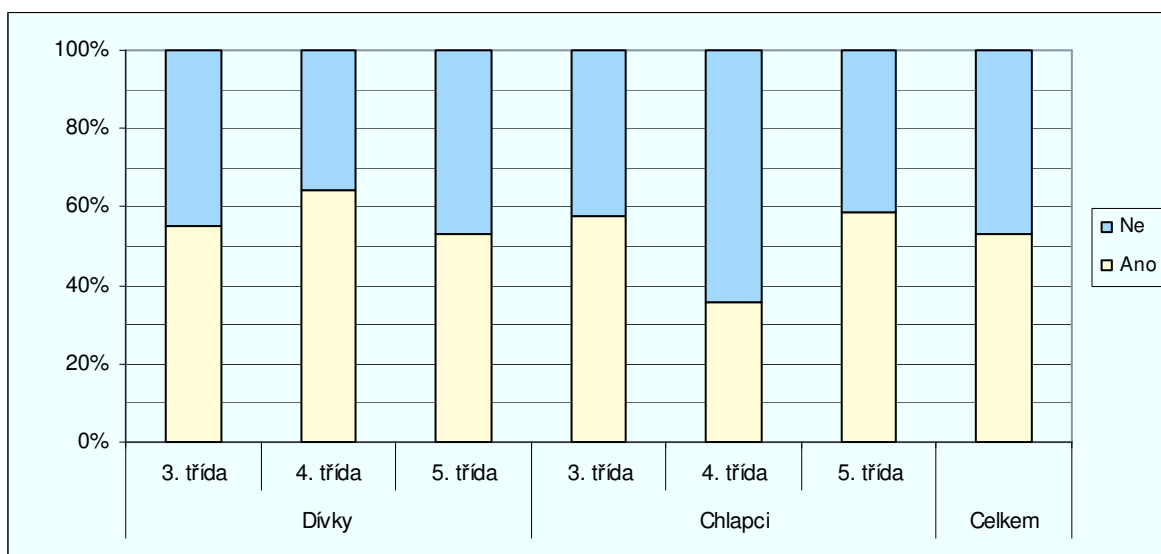
Ze třetích tříd se stalo 2 dívkám. Jedna to ignorovala, druhá řekla rodičům.

Ze čtvrtých tříd se stalo 7 dívkám a 4 chlapcům. Jen jedna dívka řekla rodičům. Ostatní děti to ignorovaly, nešly nikam, odpověděly ne.

Z pátých tříd se stalo 3 dívkám a 7 chlapcům. Ani jedno dítě se nesvěřilo rodičům a zachovaly se stejně jako žáci 4. tříd.

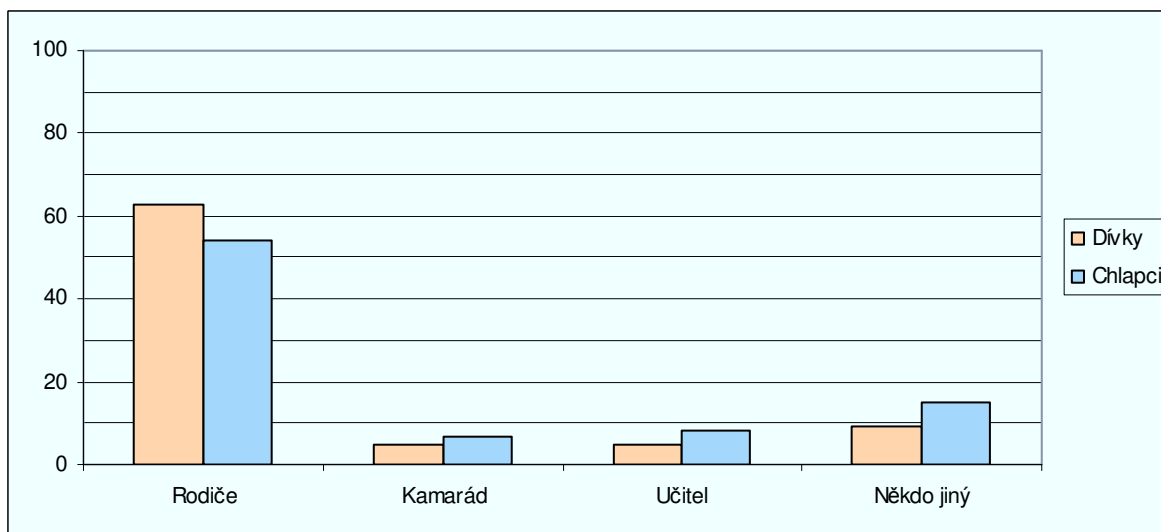
Komentář: Z grafu 19. vyplývá, že s pozváním někoho cizího přes počítač se setkalo 9 % dívek a 6 % chlapců, z toho jsou nejvíce zastoupeny dívky čtvrtých tříd a chlapci pátých tříd. Celkem tedy 12 dívek a 11 chlapců, dohromady 23 dětí středního školního věku. Zdá se mi velmi neuspokojivé, že jen 2 děti z tohoto počtu se svěřily rodičům. Vždyť kybers-
talkeři, jak se říká internetovým pronásledovatelům, mohou svým chováním způsobit dítěti trauma. Problém se může vystupňovat až do sexuálního obtěžování, což může dítě i dlouhodobě narušit.

Otázka č. 14 *Řekl ti někdo, jak může být nebezpečná web kamera k odhalení tvého soukromí, že nesmíš přes ni nikomu cizímu ukazovat tvůj pokoj či celý byt?*

Graf 20. Nebezpečí web kamery

Pokud ano, kdo:

Graf 21. Kdo poučil o nebezpečí web kamery

Komentář: Jak může být nebezpečná web kamera ví 57 % dívek a 50 % chlapců. Z grafu 21. vyplývá, že děti o nebezpečí web kamery informovaly v největší míře rodiče, konkrétně 63 dívek 54 chlapců. Na otázku: Pokud ano, kdo? uvedl jeden chlapec z páté třídy do položky někdo jiný „vy“, označil tedy zadavatele dotazníku. Zadavatel dotazníku totiž přímo v dotazníkové otázce č. 14 uvedl, že web kamera může sloužit k odhalení soukromí a že nesmí přes ni nikomu ukazovat svůj pokoj či celý byt. Snad se takto položenou otázkou poučily o nebezpečí web kamery i ostatní děti.

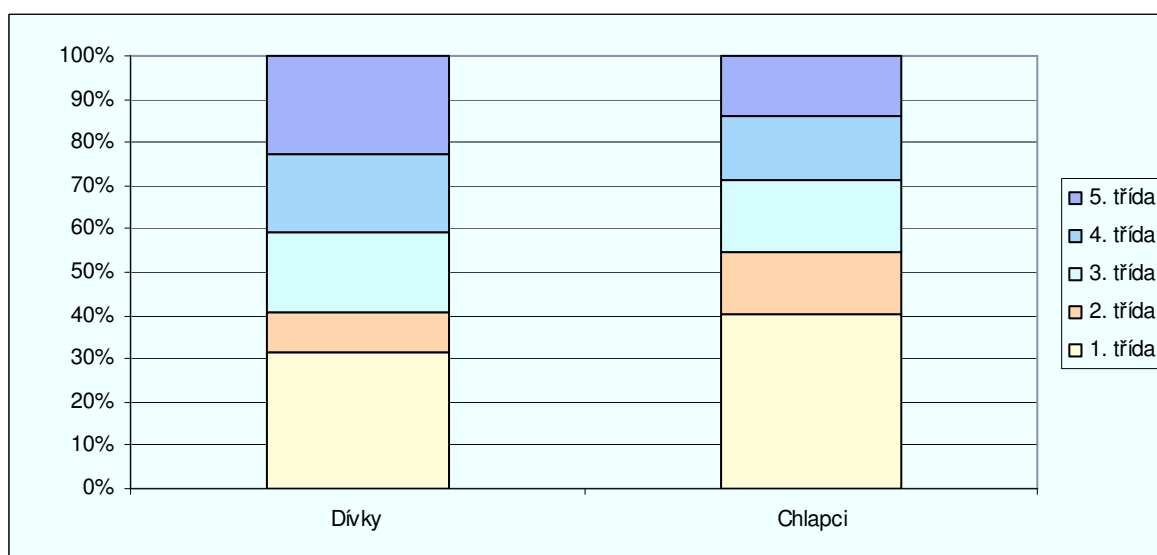
F) Chtějí se děti učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy?

Za účelem zmapování zájmu dětí o výuku práce na počítači již na prvním stupni základní školy byla do dotazníku vložena uzavřená otázka č. 16 *Chtěl(a) by ses učit pracovat na počítači (internet, hry facebook,...) už na prvním stupni ZŠ?*

Tab. 8. Zájem o výuku na počítači

Chceš se učit na PC již na 1. stupni ZŠ	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>ano</i>	96	73,8	144	82,7
<i>ne</i>	34	26,2	30	17,3

Pokud ano, porad' od které třídy

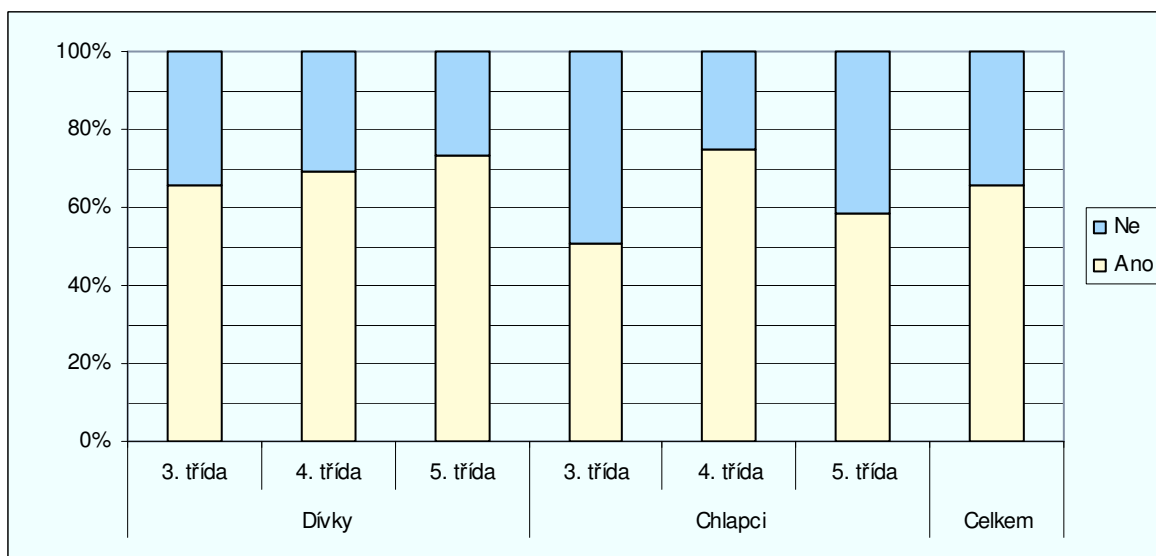

Graf 22. Výuka na počítači na prvním stupni základní školy

Komentář: Je vidět, že zájem o práci na počítači je opravdu velký. Vždyť 73,8 % dívek a 82,7 % chlapců se chtějí učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy. Z grafu č. 22 lze vyčíst, že chlapci i dívky by se nejraději setkali s počítači již od první třídy základní školy. Zajímavostí je, že první třídu uvedlo všech 13 chlapců a 6 dívek ze třídy 4.A Základní školy Pod Vinohrady. Předmětná třída se učí na počítači pracovat už od první třídy. Je vidět, že tuto zkušenost děti považují za přínos, neboť doporučily právě první třídu.

G) Jaké zájmové kroužky děti mají?

V poslední výzkumné otázce bylo ověřováno, zdali se děti ve svém volném čase věnují i jiným aktivitám. Z výsledků z otázky v dotazníku uvedené pod č. 17 *Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?* je zřejmé, že 70 % dívek a 62 % chlapců má zájmové kroužky.

Graf 23. Zájmové kroužky

Pokud ano, uveď jaké a kolikrát týdně tyto kroužky navštěvuješ

Pro lepší přehlednost zadavatel zařadil respondenty uváděné zájmové kroužky do pěti kategorií:

Tab. 9. Kategorie zájmových kroužků

Zájmové kroužky	Dívky			Chlapci		
	3. třída	4. třída	5. třída	3. třída	4. třída	5. třída
<i>umělecké</i>	12	17	30	3	18	15
<i>sportovní</i>	23	17	26	15	53	29
<i>kreativní</i>	4	4	5	5	0	4
<i>vzdělávací</i>	1	2	4	4	7	6
<i>skupinové</i>	1	7	2	4	4	2

Komentář: Do kategorie *uměleckých* zájmových kroužků byly zařazeny všechny kroužky při základní umělecké škole, tj. hra na hudební nástroj, zpěv, tanec, balet, dramatická výchova. Do kategorie *sportovních* kroužků byly zařazeny fotbal, florbal, tenis, basketbal, plavání apod.. Do kategorie *kreativních* kroužků byly zařazeny výtvarná výchova, kerami-

ka, fotografování, navrhování modelů „fashion“. Do kategorie *vzdělávacích* kroužků byly zařazeny programování na počítači a výuka světových jazyků. Do kategorie *skupinové* byly zařazeny kroužky Junák, Skaut, Dráčata, rybářský apod. Na základě výsledků uvedených v tabulce 9 navštěvují děti nejvíce sportovní a umělecké kroužky. Odpovědi dětí kolikrát týdně kroužky navštěvují, nelze přesně vyčíslit, neboť všechny děti neuvedly požadovaný údaj. Ze zjištěných údajů lze usoudit, že většinu kroužků mají jedenkrát týdně. U dívek je jedenkrát týdně navštěvováno 87 kroužků a u chlapců 107 kroužků. Kroužků, které navštěvují dívky více než třikrát týdně, je jen 11 a u chlapců jen 20. Nezbývá než konstatovat, že role počítače ve volném čase dětí středního školního věku je opravdu velká, neboť takovéto intenzity zájmu nedosahuje žádný jiný zájmový kroužek.

5.2 Shrnutí výsledků výzkumu

1. Kolik dětí vlastní a využívá počítač a kolik času na něm stráví?

Realizovaný výzkum ukázal, že v dnešní době využívá počítač téměř každé dítě, neboť toto médium s připojením na internet vlastní téměř každá domácnost. Přesto 81 % dětí využívá počítač i mimo domov, nejčastěji u kamarádů, ve škole, v knihovně, ale také v hernách, v infocentrech i u příbuzných. Denně stráví svůj volný čas na počítači 35 % dětí, několikrát týdně 42 % dětí. Průměrná doba strávená na počítači je u dívek jedna hodina a u chlapců až dvě hodiny denně. Alarmující je zjištění, že v průměru 10 % dětí stráví na počítači více než pět hodin denně.

2. Jakým aktivitám se děti na počítači věnují?

Odpovědi na otázku, jak často se věnuješ níže uvedeným aktivitám na počítači:

- hraní her,
- poslech a nebo stahování hudby,
- sledování a nebo stahování filmů,
- hledání informací, textů, obrázků na internetu,
- malování,
- komunikaci: email, ICQ, Skype, Facebook,

ukázaly, že největší zájem mají děti o hraní her, celkem 55 % dívek a 79 % chlapců, a dále 50 % dívek i chlapců uvádělo poslech a nebo stahování hudby a komunikaci přes počítač. V průměru 35 % dětí hledá informace na internetu. Jiné aktivity na počítači uvedlo necelých 10 % dětí a jednalo se o ukládání fotek, tvorbu referátů, psaní povídek či příběhů, stahování her, programování a nákupy.

3. Jakou funkci mají rodiče při práci jejich dětí na počítači?

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že funkce rodičů při práci jejich dětí na počítači se odvíjí od jejich znalostí a schopností práce s tímto médiem. Téměř polovina dětí si myslí, že rodiče neumí pracovat na počítači lépe než ony samy. Tvrzení dětí se potvrdilo v dotazníkové otázce č. 6 a č. 7. Vzhledem k tomu, že plnohodnotnou funkci, tj. stanovení pravidel a jejich zpětnou kontrolu při práci dětí na počítači, plní jen polovina rodičů, může být až polovina dětí vystavena sociálním problémům či zdravotním komplikacím.

4. Co si myslí děti o bezpečí na internetu?

V průměru 75 % dětí si myslí, že internet může být nebezpečný. Konkrétní odpověď uvedlo jen 51 % dětí. Nejčastěji děti uváděly - nebezpeční lidé (*pedofil, úchylák*), zneužití dat, šikana, vir. Problém je, že zbývajících 25 % dětí vůbec neví o internetovém nebezpečí.

5. Jak jsou rozsáhlé znalosti dětí o nebezpečí při práci na počítači a internetu?

Do dotazníku bylo zařazeno celkem šest otázek, v nichž byla zkoumána znalost nejzásadnějších forem nebezpečí při práci na počítači a internetu.

O tom, že nemají na *internetu sdělovat osobní údaje a přístupová hesla*, ví 80 % dětí. Ku podivu znalost žáků třetích tříd předčila žáky pátých tříd.

Co je *závislost na počítačích*, ví pouze 60 % dětí. Co je *kyberšikana*, ví jen 32 % dětí.

Se *zasíláním sprostých zpráv* se setkalo 20 % dětí, zkoumáno bylo, jak se tyto děti chovaly, a jen 4 děti se svěřily rodičům, ostatní děti uváděly, že vymazaly, ignorovaly, ihned se odhlásily, byly našťvané. S *pozváním od někoho cizího přes počítač* se setkalo 8 % dětí. Rovněž bylo zkoumáno, jak se tyto děti chovaly. Jen 2 děti se svěřily rodičům, zbývajících 21 dětí uvedlo, že toto pozvání ignorovaly, nešly nikam, odpověděly na pozvání odmítavě.

Jak může být *nebezpečná web kamera* k odhalení soukromí ví jen 54 % dětí.

6. Chtějí se děti učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy?

Téměř 80 % dětí by se chtělo učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy. V průměru 35 % dětí hned od první třídy, 10 % dětí od druhé třídy, 20 % dětí od třetí třídy, 13 % dětí od čtvrté třídy a 17 % dětí od páté třídy.

7. Jaké zájmové kroužky děti mají?

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že 68 % dětí, tj. celkem 199, navštěvuje zájmové kroužky. Pro lepší přehlednost byly zájmové kroužky seřazeny do pěti kategorií viz. tabulka 9. Děti tedy mají celkem 95 uměleckých kroužků, 163 sportovních kroužků, 22 kreativních kroužků, 24 vzdělávacích kroužků, 20 skupinových kroužků.

Vzhledem k tomu, že intenzita návštěvnosti zájmových kroužků více než třikrát týdně je jen u 32 kroužků, můžu konstatovat, že role počítače ve volném čase je velmi významná.

ZÁVĚR

V mé bakalářské práci, věnované roli počítače ve volném čase dětí, jsem si za hlavní cíl určila zmapovat využití počítače ve volném čase dětí středního školního věku základních škol v Uherském Brodě. Jako prostředek sloužící k získání potřebných údajů byla zvolena metoda deskriptivního typu výzkumu s dotazníkovou formou sběru dat.

Předvýzkum byl realizován v měsíci březnu 2010 na Základní škole v Šumicích a stal se cenným podkladem pro realizaci vlastního výzkumu zejména z důvodu možnosti ověření správnosti a struktury dotazníkových otázek. Nezanedbatelným přínosem této etapy práce bylo rovněž získání informací a zdrojů k prevenci počítačového nebezpečí u dětí využívané Policií ČR, protože na této škole, jako jediné do té doby, proběhla pro děti beseda s policií k problematice počítačového nebezpečí. Vlastní výzkum byl pak realizován v červnu během posledního týdne školního roku 2009/2010. Tento termín byl zvolen z důvodu jisté prevence zcela záměrně, a to proto, aby se děti před prázdninami alespoň touto formou dověděly o tom, jaká různá nebezpečí na ně z počítače mohou číhat a čím mohou být ohroženy, neboť jak realizovaný výzkum ukázal, téměř každé dítě středního školního věku v Uherském Brodě využívá počítač s připojením na internet.

Mezi nejčastější aktivity dětí na počítači patří u více jak poloviny děvčat i chlapců hraní her, dále pak polovina dětí uváděla, že na počítači poslouchá nebo stahuje hudbu. Více jak třetina dětí uvedla, že jim internet slouží k vyhledávání informací. Počítač dětem rovněž slouží k psaní referátů, povídek či příběhů, k ukládání fotek, stahování her, k programování a dokonce i k nakupování. Odrazem toho, že se počítač stává opravdu součástí běžného života každého z nás, bylo z dotazníkového šetření zjištěno, že téměř 80 % dětí by se chtělo učit pracovat na počítači již na prvním stupni základní školy a dokonce více než třetina dětí uvedla, že již od první třídy.

O tom, že internet může být nebezpečný, ví v průměru tři čtvrtiny dětí. Konkrétní podobu tohoto nebezpečí dokázala popsat polovina dětí. Nejčastěji děti uváděly nebezpečné lidi, zneužití dat, šikanu a viry. Problémem ovšem je, jak bylo zjištěno, že čtvrtina dětí o internetovém nebezpečí vůbec neví. Co se týká vlastních zkušeností dětí s internetovým nebezpečím, z šetření vyplynulo, že 60 dětí se setkalo se zasíláním sprostých zpráv a jen čtyři o tom řekly rodičům. Mnohem závažnějším zjištěním je, že 23 dětí se setkalo s pozváním přes počítač a jen dvě děti se s touto skutečností svěřily rodičům. Je-li tento fakt odrazem uspěchané doby, kdy na sebe rodinní blízcí mají čím dál tím méně času,

uspěchané doby, kdy na sebe rodinní blízcí mají čím dál tím méně času, nedokážu posoudit. Tento problém nebyl podroben mému zkoumání, ale může to být z části i odrazem mého zjištění z průzkumu, neboť bylo zjištěno, že téměř polovina dětí si myslí, že umí na počítači lépe pracovat než jejich rodiče, a polovina rodičů nekontroluje děti při práci na počítači.

Vzhledem k tomu, že z průzkumu bylo také zjištěno, že téměř 70 % dětí navštěvuje zájmové kroužky, a to nejčastěji jednou týdně, přitom na počítači denně tráví v průměru jednu až dvě hodiny 35 %, několikrát týdně 42 % a 10 % dětí dokonce více než pět hodin denně, lze konstatovat, že role počítače ve volném čase dítěte je velmi významná a z tohoto důvodu prevence počítačového bezpečí pro děti velice nutná.

Částečným řešením tohoto problému může být, dle mého názoru, zavedení výuky počítačů od druhé třídy na prvním stupni základních škol s patřičnou koncepcí prevence počítačového bezpečí. Dalším dílčím řešením prevence se jeví cílená komunikace ze strany školy s rodiči na dané téma, a protože jednou se začít musí a cítím problematiku počítačového bezpečí jako velmi závažnou a všichni ředitelé základních škol v Uherském Brodě projevíli sami zájem o předání výsledků z realizovaného výzkumu, bude moje bakalářská práce použita ke zpracování prezentace počítačového bezpečí, která bude sloužit k potřebám všech základních škol v Uherském Brodě.

Od té doby, co jsem sama zaznamenala potřebu řešení počítačového bezpečí, uběhl více než rok. Dnes se daná problematika již částečně plošně řeší formou článků v časopisech a novinách, otvíráním různých serverů, problém již dokonce zaznamenali i scénáristé seriálů a to je velmi dobře, protože co pro vývoj člověka v jeho životě znamená jeden rok, tak rok ve světě vývoje počítačů je mnohonásobně více.

A mimochodem, Davidovi jsou dnes tři roky a už sám komunikuje přes Skype.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY*Monografické publikace*

- [1] ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-272-6.
- [2] DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0139-7.
- [3] DUSÍKOVÁ, T. *Internet pro ženy*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-1142-3
- [4] HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-927-5
- [5] CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
- [6] JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- [7] KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-39-3.
- [8] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [9] MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X
- [10] NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.
- [11] PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- [12] PRUCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- [13] ROGGE, J. *Výchova dětí krok za krokem*. Praha : Portál, 2007. ISBN 80-7367-249-2
- [14] ROUBAL, P. *Internet*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy - sekce SIPVZ, 2003.
- [15] ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.

- [16] SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- [17] SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informačním světě*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.
- [18] SPOUSTA, V. a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase. Úvod do studia pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Pedagogická fakulta, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- [19] SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- [20] VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-488-8.
- [21] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-496-6.
- [22] VÁGNEROVÁ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-246-0015-3.
- [23] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0956-8.
- [24] WARNER, P. *Jak lépe využít čas strávený s lidmi*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178.

WWW stránka – elektronická monografie

- [25] *Bezpečí: Co je sexting* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cms.e-bezpeci.cz/content/view/154/19/lang,czech/>>.
- [26] *Bezpečí: Kybergrooming* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cms.e-bezpeci.cz/content/view/42/35/lang,czech/>>.
- [27] *Bezpečí: Co je to stalking a cyberstalking* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.cms.e-bezpeci.cz/content/view/23/38/lang,czech/>>.
- [28] *Lupa.cz: České děti a Internet* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.lupa.cz/clanky/ceske_deti_a_internet/>.

- [29] *Mediasearch: TZ Volnému času českých dětí vládnou televize, počítač a zájmové kroužky* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.mediaresearch.cz/aktualita/tz-volnemu-casu-ceskych-deti-vladnou-televize-pocitac-a-zajmove-krouzky/>>.
- [30] *Nadané dítě: Dítě a počítač* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.nadanedite.cz/view.php?cislocclanku=2008110004/>>.
- [31] *Policie ČR: Víte co je kyberšikana* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx/>>.
- [32] *Poradenské centrum: Závislost na počítači a počítačových hrách* [online].
[cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.poradenskecentrum.cz/pocitacova-zavislost.php/>>.
- [33] *Saferinternet: Kyberšikana* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.saferinternet.cz/novinky/314-3/>>.
- [34] *Saferinternet: Počítačová závislost* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.saferinternet.cz/uvodni-strna/756-3/>>.
- [35] *Saferinternet: Závislost na internetu - Netolismus* [online]. [cit. 2011-04-02].
Dostupný z WWW: <<http://www.saferinternet.cz/uvodni-strna/805-3/>>.
- [36] *Saferinternet: Kyberšikana* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW:
<<http://www.saferinternet.cz/novinky/314-3/>>.
- [37] *Učitel'ský spomocník: Děti se batolí k počítačům* [online]. [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=2124/>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika

PC Počítač

ZŠ Základní škola

% Procento

SEZNAM TABULEK

Tab. 1.	Vlastnictví počítače	47
Tab. 2.	Připojení na internet	48
Tab. 3.	Užití počítače mimo domov	48
Tab. 4.	Místa využití počítače mimo domov	48
Tab. 5.	Četnost využití počítače	51
Tab. 6.	Rodiče a počítač	56
Tab. 7.	Nebezpečí na internetu	57
Tab. 8.	Zájem o výuku na počítači	64
Tab. 9.	Kategorie zájmových kroužků	65

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1.	Počet hodin na počítači v pracovní den	49
Graf 2.	Počet hodin na počítači v sobotu	50
Graf 3.	Počet hodin na počítači v neděli	50
Graf 4.	Hraní her	52
Graf 5.	Poslech a nebo stahování hudby	52
Graf 6.	Sledování a nebo stahování filmů	53
Graf 7.	Hledání informací na internetu	53
Graf 8.	Malování	54
Graf 9.	Komunikace	54
Graf 10.	Pravidla určená rodiči	55
Graf 11.	Kontrola rodičů	56
Graf 12.	Sdělování osobních údajů	58
Graf 13.	Kdo poučil o nesdělování osobních údajů	58
Graf 14.	Závislost na počítači	59
Graf 15.	Kdo poučil o závislosti na počítači	59
Graf 16.	Kyberšikana	60
Graf 17.	Kdo poučil o kyberšikaně	60
Graf 18.	Zasílání sprostých zpráv	61
Graf 19.	Pozvání od někoho cizího přes počítač	62
Graf 20.	Nebezpečí web kamery	63
Graf 21.	Kdo poučil o nebezpečí web kamery	63
Graf 22.	Výuka na počítači na prvním stupni základní školy	64
Graf 23.	Zájmové kroužky	65

SEZNAM PŘÍLOH

P I	Pokyny k vyplnění dotazníku	42
P II	Dotazník	42
P III	Dotazník z předvýzkumu	44
P IV	CD s prezentací <i>Internetové a počítačové nebezpečí hrozící dětem</i>	45

PŘÍLOHA P I: POKYNY K VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU

Milý žáku, milá zákyně,

prosím Tě o vyplnění následujícího dotazníku, kterým provádím výzkum potřebný k mé bakalářské práci. **Nepiš nikam své jméno, dotazník je anonymní. Odpovídej prosím na otázky pravdivě.** Výsledky budou sloužit jen pro tento výzkum a nebudou nikde jinde zveřejňovány.

Velmi děkuji za ochotu a čas strávený nad tímto dotazníkem.

Jana Velecká
studentka UTB ve Zlíně

Pokyny pro odpovědi:

- vybranou odpověď zakřížkuj,
pokud se v odpovědi zmýlíš, tak chybný čtvereček vymaluj a zakřížkuj ten, pro který jsi se rozhodl(a).
- odpověz prosím na každou otázku.
- u některých otázek jsou vytečkovaná místa pro tvoji stručnou odpověď.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

AHOJ,

jsi chlapec nebo dívka?

chlapec

dívka

Kolik je ti let?

8

9

10

11

12

1. Máte doma počítač nebo notebook?

ano

ne

2. Máte doma na počítači připojení na internet?

ano

ne

3. Používáš počítač ještě někde jinde než doma?

ano

ne

pokud ano, tak kde:

ve škole

v knihovně

u kamarádů

jinde, uveď kde:

4. Doplň, kolik hodin (přibližně) strávíš na počítači,

- v pracovní den

0 h.

1 h.

2 h.

3 h.

4 h.

5 h.

6 h. a více

- v sobotu

0 h.

1 h.

2 h.

3 h.

4 h.

5 h.

6 h. a více

- v neděli

0 h.

1 h.

2 h.

3 h.

4 h.

5 h.

6 h. a více

a jak často jsi na počítači?

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

5. Zakřížkuj, jak často se věnuješ níže uvedeným aktivitám na počítači:

- hraní her

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- poslech a nebo stahování hudby

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- sledování a nebo stahování filmů

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- hledání informací, textů, obrázků... na internetu

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- malování

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- komunikaci: email, ICQ, Skype, Facebook

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

- jiná aktivita na počítači, uveď jaká

denně

několikrát týdně

několikrát za měsíc

vůbec

6. Určili ti rodiče pravidla,

- kdy můžeš být na počítači

ano

ne

- jak dlouho můžeš být na počítači

ano

ne

- jaké hry smíš hrát na počítači

ano

ne

- jaké internetové stránky můžeš navštěvovat

ano

ne

- co nesmíš na počítači dělat

ano

ne,

pokud ano, napiš co:

7. Když odcházíš od počítače, zeptají se tě rodiče?

- jak dlouho jsi byl(a) na počítači	☐ vždycky	☐ někdy	☐ nikdy
- jaké jsi hrál(a) hry	☐ vždycky	☐ někdy	☐ nikdy
- co jsi dělal(a) na počítači	☐ vždycky	☐ někdy	☐ nikdy
- s kým jsi komunikoval(a) přes počítač	☐ vždycky	☐ někdy	☐ nikdy
- jaké internetové stránky jsi navštívil(a)
nebo na něco jiného, uveď:	☐ vždycky	☐ někdy	☐ nikdy

8. Myslíš si, že může být internet v něčem nebezpečný? A proč?

9. Myslíš si, že můžeš na internetu sdělovat osobní údaje a přístupová hesla?

ano ne

pokud ne, uveď proč:

A řekl ti někdo, že nemůžeš na internetu sdělovat osobní údaje:

rodiče kamarád učitel (v jakém předmětu)..... někdo jiný, uveď.....

10. Víš, co je závislost na počítačích? ne ano, uveď:

pokud ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od kamaráda od učitele, v jakém předmětu..... od někoho jiného uveď.....

11. Víš, co je kyberšikana? ne ano, uveď:

pokud ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od kamaráda od učitele, v jakém předmětu..... od někoho jiného uveď.....

12. Setkal(a) jsi se s tím, že by ti někdo OPAKOVANĚ zaslal sprosté zprávy?

ano ne

pokud ano, napiš jak jsi se zachoval(a):

13. Setkal(a) jsi se s tím, že by tě někdo CIZÍ někam pozval přes počítač?

ano ne

pokud ano, napiš jak jsi se zachoval(a):

14. Řekl ti někdo, jak může být nebezpečná web kamera k odhalení tvého soukromí, že nesmíš přes ni nikomu cizímu ukazovat tvůj pokoj či celý byt?

ano ne

pokud ano, kdo: rodiče kamarád učitel, v jakém předmětu..... někdo jiný.....

15. Myslíš si, že rodiče umí pracovat na počítači lépe než ty?

mamka ano tatka ano mamka ne tatka ne

16. *Chtěl(a) by ses učit pracovat na počítači(internet, hry, facebook,...) už na prvním stupni ZŠ?* ano ne

pokud **ano**, porad' od které třídy: první druhé třetí čtvrté páté

17. *Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?* ano ne

pokud **ano**, uveď jaké a kolikrát týdně tyto kroužky navštěvuješ:

.....

.....

.....

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji pěkné prázdniny !!! 😊 😊 😊

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK Z PŘEDVÝZKUMU

1. Kolik je ti let? 9 10 11 12 13

2. Jsi chlapec nebo dívka? chlapec dívka

3. Máte doma počítač nebo notebook? ano ne

4. Používáš počítač ještě někde jinde než doma? ano ne

- pokud ano, tak kde

ve škole v knihovně u kamarádů jinde, uveď kde:

5. Trávíš volný čas na počítači? denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

6. Kolik hodin (přibližně) strávíš na počítači ?

- v pracovní den

1 až 2 2 až 4 4 a více

- v sobotu a neděli

1 až 2 2 až 4 4 až 6 6 a více

7. Máte doma na počítači připojení na internet? ano ne

8. Zakřížkuj, jak často se věnuješ níže uvedeným aktivitám na počítači.

- hraní her

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- poslech a nebo stahování hudby

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- sledování a nebo stahování filmů

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- čtení různých zajímavostí, časopisů, novin, slovníků na internetu

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- příprava do školy (hledání informací, tvorba projektů, textů apod.)

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- malování

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- komunikace: email, ICQ, Skype, Facebook

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

- jiná aktivita, uveď jaká

denně několikrát týdně několikrát za měsíc vůbec

9. Určili ti rodiče pravidla,

- kdy můžeš být na počítači

ano ne

- jak dlouho můžeš být na počítači

ano ne

- jaké hry smíš hrát na počítači

ano ne

- jaké internetové stránky můžeš navštěvovat

ano ne

- co můžeš na počítači dělat a co nesmíš

ano ne

- jestli nějaká jiná, napiš jaká

10. Ptají se tě rodiče, když odcházíš od počítače

- jak dlouho jsi byl(a) na počítači vždycky někdy nikdy
- jaké jsi hrál(a) hry vždycky někdy nikdy
- co jsi dělal(a) na počítači vždycky někdy nikdy
- s kým jsi komunikoval(a) přes počítač vždycky někdy nikdy
- jaké internetové stránky jsi navštívil(a) vždycky někdy nikdy

11. Víš, že nemáš nikomu koho neznáš sdělovat osobní údaje jako je např. rodné číslo? ano ne
když ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od sourozence od kamaráda od učitele sám (internet, TV, časopis)

12. Víš, že nemáš nikomu sdělovat a uvádět své přístupové hesla? ano ne
když ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od sourozence od kamaráda od učitele sám (internet, TV, časopis)

13. Víš, co je závislost na počítačích? ano ne
když ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od sourozence od kamaráda od učitele sám (internet, TV, časopis)

14. Víš, co je kyberšikana? ano ne
když ano, napiš jak jsi to zjistil(a):

od rodičů od sourozence od kamaráda od učitele sám (internet, TV, časopis)

- A setkal(a) jsi se s kyberšikanou? ano ne. Jestliže ano, napiš, o co se jednalo a koho se to týkalo:

.....

- A setkal(a) jsi se s tím, že by tě někdo CIZÍ někam pozval přes počítač? ano ne. Jestliže ano, napiš jak jsi se zachoval(a):

.....

15. Řekl ti někdo, jak může být nebezpečná web kamera k odhalení tvého soukromí, že nesmíš přes ni nikomu cizímu ukazovat tvůj pokoj či celý byt? ano ne

když ano, napiš kdo: rodiče sourozenec kamarád učitel někdo jiný

16. Myslíš si, že rodiče umí pracovat na počítači lépe než ty? mamka ano tat'ka ano mamka ne tat'ka ne

17. Když máš nějaký problém na počítači, koho požádáš o pomoc?
 rodiče sourozence kamarády učitele někoho jiného, napiš koho

18. Chtěl(a) by ses učit pracovat na počítači(internet, hry, facebook,...) už na prvním stupni ZŠ? ano ne
když ano, porad' od které třídy: druhé třetí čtvrté páté

19. Máš nějaké zájmové kroužky? ano ne
když ano, uveď jaké a do závorky napiš kolikrát týdně tento kroužek máš

.....
.....
.....

Děkuji za vyplnění dotazníku !!! 😊 😊 😊

**PŘÍLOHA P IV: CD S PREZENTACÍ INTERNETOVÉ A
POČÍTAČOVÉ NEBEZPEČÍ HROZÍCÍ DĚTEM**